

könyv
könyvtár
könyvtáros

1999
július

KÖNYV, KÖNYVTÁR, KÖNYVTÁROS

8. évfolyam 7. szám

1999. július

Tartalom

Könyvtárpolitika

Berke Barnabásné: A nemzeti bibliográfiai ajánlások megújítása	3
A nemzetiségi könyvtári ellátás a Nyugat-Dunántúlon	15
Pallósiné Toldi Márta: Nemzetiségi könyvtári ellátás a Berzsenyi Dániel Megyei Könyvtár tevékenységében	16
Kiss Gábor: Nemzetiségi ellátás Zala megyében	21
Szalai Gáborné-Tuba László: Nemzetiségi könyvtárak Győr-Moson-Sop- ron megyében	23

Konferenciák

Fejős László: A Networkshop '99 számítástechnikai konferencia (2. rész)	27
Lipócziné Dr. Csabai Sarolta: Erich Kästner, a német gyermekkultúra ma- gyarországi követe	44

Extra Hungariam

Hadrovics Gábor: Látogatás a Londoni Nemzetközi Könyvvásáron és a Libtech '99-en	48
--	----

Könyv

Fülöp Géza emlékkönyv	50
Az Informatikai és Könyvtári Szövetség hírei	53
Hírlevél a Magyar Könyvtárosok Egyesülete tagjaihoz	55

From the contents

Zsuzsa Berke: The Brush-up Recommendations on National Bibliography (3);
Questions on Library Supply of Hungarian National Minorities (Papers) (15)

Cikkeink szerzői

Berke Barnabásné, az OSZK főosztályvezetője; *Fejős László*, az OSZK-KMK munkatársa; *Hadrovics Gábor*, a Rendőrtiszti Főiskola Könyvtára munkatársa; *Kiss Gábor*, a Zala Megyei Könyvtár igazgatója; *Lipócziné dr. Csabai Sarolta*, a Kecskeméti Tanítóképző Főiskola tanszékvezető docense; *Pallósiné Toldi Márta*, a Vas Megyei Könyvtár igazgatója; *Szalai Gáborné*, a Győr-Moson-Sopron Megyei Könyvtár munkatársa; *Tuba László*, a Győr-Moson-Sopron Megyei Könyvtár igazgatója

Szerkesztőbizottság:

Biczák Péter (elnök)

Borostyánné Rákóczi Mária, **Kenyéri Kornélia**,
Poprády Géza, **dr. Tóth Elek**

Szerkesztik:

Győri Erzsébet, **Sz. Nagy Lajos**, **Vajda Kornél**

A szerkesztőség címe: Budapest, I. Budavári Palota F épület – Telefon: 224-3791

Közreadja: az Informatikai és Könyvtári Szövetség, a Magyar Könyvtárosok Egyesülete, a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma, az Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum, az Országos Széchényi Könyvtár

Felelős kiadó: **Monok István**, az Országos Széchényi Könyvtár főigazgatója

Készült az OSZK Nyomdaüzemében

Felelős vezető: **Burány Tamás**

Terjedelem: 5,7 A/5 kiadói ív. Munkaszám: 99.149

Lapunk megjelenéséhez támogatást kaptunk a Nemzeti Kulturális Alaptól

Terjeszti az Országos Széchényi Könyvtár

Előfizetési díj 1 évre 3000 forint. Egy szám ára 250 forint

HU-ISSN 1216-6804

Párizs 1977 – Koppenhága 1998

A nemzeti bibliográfiai ajánlások megújítása

1998. november 25. és 27. között háromnapos nemzetközi konferenciát szervezett az IFLA (International Federation of Library Associations) a *nemzeti bibliográfiai szolgáltatásokról* Koppenhágában az Egyetemes Bibliográfiai Számbavétel és Nemzetközi MARC Program (Universal Bibliographic Control and International MARC Core Program = UBCIM) keretében. A konferencia beceneve az International Conference on National Bibliographic Services névből alkotott betűszó: *ICNBS* volt.

1977-ben Párizsban az Unesco támogatásával rendeztek utoljára nemzetközi bibliográfiai kongresszust. Ekkor fogalmazták meg azokat az ajánlásokat, amelyek az elmúlt 20 évben alapvetően befolyásolták a nemzeti bibliográfiai központok tevékenységét, és amelyek követése a gyakorlatban a könyvtárak közötti bibliográfiai adatcsere jelentős fejlődését eredményezte szerte a világon. Ugyanakkor a bibliográfiai munkában drámai változások és kihívások következtek be, nemcsak azért, mert szaporodott és egyre inkább szaporodik az elektronikus és online hozzáférésű dokumentumok száma, hanem azért is, mert megjelenésükkel jelentősen bővült a nemzeti bibliográfiák gyűjtőköre. Hogyan lehet ezeket kezelni, számbavenni és megőrizni az utókor számára?

A konferencia célja kifejezetten az 1977-es párizsi ajánlások felülvizsgálata és korszerűsítése volt.

A konferenciát a Királyi Könyvtári és Információtudományi Főiskola termében tartották, a Dán Királyi Könyvtár és a Dán Könyvtári Központ szervezésében és védnöksége alatt.

A rendezvényt megelőzően levelező listát hoztak létre, amelyen a résztvevők feltehették kérdéseiket, észrevételeiket. Fenntartottak egy WEB lapot is, amelyen néhány előadás előzetes szövegét közzétették, ezeket ki lehetett nyomtatni, majd itt kaptak helyet az új ajánlás szövegváltozatai egészen a végleges megfogalmazás közzétételéig. A WEB lap 1999 júniusában még elérhető volt a következő címen: URL: <http://www.ifla.org/VI/3/icnbs.htm>.

A résztvevők körét úgy határozták meg a szervezők, hogy meghívást kaptak valamennyi ország vagy régió nemzeti bibliográfiai ügynökségének vezető munkatársai. A kevésbé fejlett országok és több közép-kelet-európai ország szakértői támogatást kaptak – vagy útiköltség térítés, vagy részvételi díj formájában. E beszámoló írójának is így sikerült elutaznia: a repülőjegy árát a konferencia titkarsága fedezte, a részvételi díjat, 2000 dán koronát pedig a Soros Alapítvány pályázata révén kapta meg. Annak ellenére, hogy a konferencia „zártkörű” volt, közel 120-an gyűltünk össze a világ minden tájáról, Venezuelától Észtorszáig,

Angolától Kazahsztánig. Az európai, az Egyesült Államok-beli, Új-Zéland-i, japán és kínai nemzeti bibliográfiai szakértők mind-mind jelen voltak.

Az előkészítő munkálatok és a szervezés majd' egy évet vett igénybe, így sikerült a rendelkezésre álló időt megtölteni komoly szakmai tartalommal, eredményes műhelymunkával, és minden programot percre pontosan, zökkenőmentesen lebonyolítani.

Még messzebbre nyúltak vissza az előkészületek abból a szempontból, hogy több összefoglaló tanulmány jelent meg és elemző előadás hangzott el, amelyek a nemzeti bibliográfiai gyakorlatokat és megoldásokat összehasonlítva nemzetközi áttekintést nyújtottak a jelenlegi kötelespéldány jogszabályokról, a bibliográfiai rekordok terjesztéséről és cseréjéről, a nemzeti bibliográfiák gyűjtőköréről. Az elemzések – az Országos Széchényi Könyvtár által kitöltött kérdőívek alapján – tartalmazzák a magyarországi adatokat is. Az összehasonlítás tükrében nem kell szégyenkeznünk, egyáltalán nem vagyunk elmaradva.

A konferencia előkészítő bizottságának elnöke, Ross Bourne úr az ünnepélyes megnyitón úgy emlékezett, hogy a konferencia megrendezésének gondolata az IFLA 1992-es New Delhiben tartott rendezvényén született meg. Ross Bourne több évtizedes tapasztalatával a British Library-ben és az IFLA Egyetemes Bibliográfiai Számbavétel Programjának elnökeként ezzel a konferenciával, az ajánlások kidolgozásának módszerével, majd az ajánlások véglegesítésével – fogalmazhatok így – feltette a koronát életművére. 1975-től jegyezte el magát a bibliográfiai munkával, az ISBD szabványokkal, a MARC formátumokkal. A konferenciát bevezető beszédében kifejezte azt a reményét, hogy a nemzeti bibliográfiai szolgáltatások megtartják döntő fontosságukat a változó körülmények között a jövőben is, és eszközei lesznek a kulturális örökség őrzésének, hozzáférésének, dokumentálásának. Úgy gondolja – mondta –, hogy az ajánlások áttekintése és felújítása tulajdonképpen az eredeti célkitűzések megerősítése lesz.

A tervező bizottság tagjai olyan nemzetközi tekintélyű szakértők voltak, mint Marcelle Beaudiquez és Francoise Bourdon, a Bibliotheque nationale de France vezető munkatársai, Barbara Bell, az ohioi College of Wooster bibliográfiai szakértője, a nemzeti bibliográfiákról készült legújabb világ-összeállítás szerzője; Ingrid Parent, a Kanadai Nemzeti Könyvtár szerzeményezési és bibliográfiai szolgálatának igazgatója; Mona Madsen, a dán Királyi Könyvtári és Információ-tudományi Főiskola osztályvezetője és Marie France Plassard, az IFLA UBCIM Program vezetője a frankfurti Deutsche Bibliothekben. A vendéglátó intézmények közül a Dán Királyi Könyvtár – egyben nemzeti könyvtár igazgatója, Erland Kolding Nielsen úr üdvözölte a megjelenteket.

A konferencia első napján elhangzott előadások kellő háttérrel nyújtottak az ajánlások áttekintéséhez. *Marcell Beaudiquez* a 21. század bibliográfiai szolgáltatásait elemezte. Előadásának alcíméül a „fejlődés és forradalom” kifejezéseket választotta. Tulajdonképpen azokat a kérdéseket feszegette, amelyekkel minden nemzeti könyvtárnak és nemzeti bibliográfiai központnak szembe kell néznie, és amelyekre választ is kell találni: ha a nyomtatott dokumentumok és az ún. nem hagyományos dokumentumok (non-book materials) kötelespéldány szolgáltatását, számbavételét és a rekordok szolgáltatását meg is oldottuk – mindig komoly anyagi problémákkal küszködve –, egyáltalán nem biztos, hogy ezekkel a hagyo-

mányos eszközökkel tudjuk megközelíteni az elektronikus dokumentumok bibliográfiai szempontú kezelését. Egyrészt a legtöbb országban nincs ezekre vonatkozó kötelespéldány jogszabály – legfeljebb a valamilyen fizikai hordozón megjelentekre –, másrészt feldolgozásuk rendkívül eszköz- és munkaidőigényes. Az online dokumentumok esetében azonban a kiválasztás kritériumait is meg kell majd határozni, és feltehetően be kell vezetni a tartalom szerinti szelekciót. Meg kell határozni az online dokumentum fogalmát: azt, hogy melyeket vegyük számba ezek közül; mi legyen megőrzésük módja; milyen együttműködést lehet kialakítani a kiadókkal. Felhívta a figyelmet arra is, hogy sok helyen váltották fel a nyomtatott bibliográfiát (bibliográfiai füzeteket) elektronikus, például CD-ROM-on megjelenő verziókkal, és anyagi okoknál fogva a nyomtatotttól lemondanak. Ezért újra hangsúlyozni kell az ajánlásokban a nemzeti bibliográfiával szemben támasztott követelményeket a tartalomra, a formára, a megjelenési gyakoriságra és a használati útmutató közlésére vonatkozóan.

Az előadást követő hozzászólások még több problémát soroltak fel, amelyeknek zöme az elektronikus kiadványok kezelésére vonatkozott. Sajnálták, hogy a kiadói oldal képviselőit nem gondoltak, és javasolták egy újabb, a részvételükkel bővített nemzetközi fórum megszervezését.

Grethe Jacobsen is hasonló kérdéseket feszegetett előadásában, és a dán gyakorlatot ismertette. A nemzeti bibliográfiai gyűjtőkörrel kapcsolatban határozott állásfoglalást fejtett ki: a nemzeti bibliográfiában kell feltárni mindazon dokumentumokat, amelyek az országhatáron belül jelennek meg, azokat, amelyeket az országhatáron kívül állítanak elő, de az országon belüli terjesztési céllal, valamint azokat, amelyek bárhol is jelennek meg, az adott nemzettel kapcsolatosak. A hálózaton lévő dokumentumok közül a statikus dokumentumokat le lehet tölteni egy szerver gépre, ha megőrzésre választják ki ezeket (ahogyan a svédek teszik), de véleménye szerint ez egyrészt rendkívül drága, másrészt copyright oldalról sem tekinthető még megoldottnak. Szabályzatokat, szabványokat és megállapodás-mintákat kell kidolgozni a kiadói oldal részvételével, és sürgetni kell bevezetésüket a következő területeken: keresőmotorok fejlesztése, metaadat szabványok alkalmazása, a WEB-dokumentumok kiválasztása, az ezekre vonatkozó kötelespéldány szabályok megalkotása.

Az előadást követő heves vita során még az is felvetődött, meddig tartja a kezében Bill Gates a dolgok menetét, s mi történik, ha az Internet Task Force más utat jelöl ki. Javaslatként hangzott el, hogy a hálózati dokumentumok azonosító rendszereinek: egységes forrás elnevezés (Uniform Resource Name = URN) és digitális tárgy(dokumentum)azonosító (Digital Object Identifier = DOI) kezelését vállalják fel a nemzeti bibliográfiai ügynökségek. Ha ezt megteszik, lehetőség kínálkozik az azonosított dokumentumok számbavételére. Svéd álláspont szerint szükség van a hálózati dokumentumok archiválására és szolgáltatásukra, de csak rendkívül szigorú válogatást követően.

Olivia Madison a bibliográfiai szabványok történetével és elméletével foglalkozott előadásában, megkülönböztetve a leíró elemeket és a besorolási elemeket, és az utóbbiakat a leíró elemek szervező elemeiként határozta meg. Modelleket vázolt fel, amelyek alapján a felhasználói igényeket ki lehet elégíteni, és elő lehet segíteni a rekordok nemzetközi használatát.

A bibliográfiai rekordok terjesztéséről és cseréjéről *Robert Smith* tartott beszámolót a British Library gyakorlata alapján. Azt hangsúlyozta, hogy az együttműködés egyre kiterjedtebb a nemzeti bibliográfiai ügynökségek és a privát kiadói szféra között.

Giuseppe Vitiello vállalkozott arra, hogy világáttekintést nyújt összefoglaló és összehasonlító táblázatokkal illusztrálva a kötelespéldány szolgáltatás és a nemzeti bibliográfiai szolgáltatások összefüggéseiről. Bemutatta az e téren bekövetkezett óriási fejlődést, és rámutatott arra, hogy a dokumentumok megőrzésében, a bibliográfiai rekordok elkészítésében és terjesztésében egyre inkább együttműködési tendenciák mutatkoznak.

A konferencia második napjának délutánján Ross Bourne műhelymunkát szervezett. Különböző témacsoportokat jelölt meg, s a résztvevők jelentkezhetek, hogy melyik műhely munkájához kívánnak csatlakozni az alábbiak közül:

1. Milyen mértékben vehetnek részt a nemzeti könyvtáron kívül más testületek a nemzeti bibliográfia létrehozásában;
2. Be lehet-e iktatni a nemzeti bibliográfiába az Internet dokumentumokat;
3. A szabványok jövője az Internet korszakban;
4. Megengedhető-e (megvalósítható-e), hogy a nemzeti bibliográfia mindent számba vegyen, ami csak megjelenik;
5. A kötelespéldány szolgáltatás jövője;
6. A nyomtatott nemzeti bibliográfia jövője.

Másnap reggelre a munkacsoportokban megfogalmazott javaslatokat mérlegelve elkészült az ajánlások nyers tervezete. Ennek minden pontját megvitatta a résztvevők teljes köre, érvek és ellenérvek, módosító javaslatok hangzottak el. Ross Bourne az élő vita során helyben szövegezte újra az egyes pontokat mindaddig, amíg egyetértés nem született.

A PÁRIZSI ÉS A KOPPENHÁGAI AJÁNLÁSOK ÖSSZEHASONLÍTÓ ELEMZÉS

Párizs:

Elfogadva az Egyetemes Bibliográfiai Számbavétel koncepcióját mint hosszú távú programot a bibliográfiai információk számbavételének és cseréjének világméretű rendszerré való fejlesztésére,

Koppenhága:

Helyeselve az Egyetemes Bibliográfiai számbavétel koncepcióját mint hosszú távú programot a bibliográfiai információk számbavételének és cseréjének világméretű rendszerré való fejlesztésére;

Párizs:

Hangsúlyozva a nemzeti bibliográfiai számbavétel biztosításának szükségességét mint az egyetemes bibliográfiai számbavétel előfeltételét,

Koppenhága:

Hangsúlyozva, hogy szükség van a nemzeti bibliográfiai számbavétel megerősítésére mint az egyetemes bibliográfiai számbavétel előfeltételére;

Párizs:

Elismerve a nemzeti bibliográfia jelentőségét a nemzeti bibliográfiai számbavétel biztosításának fő eszközeként, az alábbi ajánlásokat terjeszti elő:

Koppenhága:

Felismerve a nemzeti bibliográfia jelentőségét abban, hogy az a publikált nemzeti örökség teljes lejegyzésének és a hatékony bibliográfiai számbavételnek legfontosabb eszköze;

Koppenhága:

Megerősítve, hogy a nemzeti könyvtáraknak és a nemzeti bibliográfiai ügynökségeknek teljes mértékben felelősséget kell vállalniuk a szabványok összehangolásáért és foganatosításáért még akkor is, ha munkájukat más ügynökségekkel együttműködésben végzik;

Koppenhága:

Újból megerősítve a kötelespéldány-szolgáltatás jelentőségét mint olyan eszközt, amely biztosítja az állam (az ország) kulturális és szellemi örökségének, nyelvi sokféleségének megőrzését és hozzáférhetővé tételét a jelen és a jövő felhasználói számára, a következő ajánlásokat terjeszti elő:

KÖTELESPÉLDÁNY- SZOLGÁLTATÁS

Párizs:

1. A tagállamok vizsgálják meg érvényben lévő kötelespéldány jogszabályukat, és fogalmazzák meg követelményeiket a jelenlegi és a jövőbeni ellátással kapcsolatban, hogy ki tudják fejleszteni és fenn tudják tartani a nemzeti bibliográfiai számbavételt; ahol erre szükség van, módosítsák a meglévő jogszabályt;

Koppenhága:

1. A tagállamok *sürgősen* vizsgálják meg érvényben lévő kötelespéldány jogszabályukat, és ítélik meg, hogy a szolgáltatásra vonatkozó előírások mennyire felelnek meg a jelen és a jövő követelményeinek; ahol erre szükség van, módosítani kell a jogszabályt;

Párizs:

2. Azok a tagállamok, amelyekben nincs kötelespéldány szolgáltatás, vizsgálják meg bevezetésének lehetőségeit a nemzeti bibliográfiai számbavétel megerősítésének eszközeként;

Koppenhága:

2. Azokban az államokban, ahol még nincs kötelespéldány jogszabály, sürgesek annak bevezetését;

Párizs:

3. Az új kötelespéldány törvények vagy törvény értékű rendeletek nyilvánítsák ki a kötelespéldány szolgáltatásnak a nemzeti bibliográfiával kapcsolatos célját; biztosítsák, hogy a beszolgáltatott példányok feleljenek meg a nemzeti könyvtári rendszer követelményeinek; szóhasználatukban és szövegezésükben legyenek

olyan átfogóak, hogy felöleljék mind a már létező információs tartalommal bíró kiadványtípusokat, mind azokat, amelyek majd várhatóan megjelennek; foglalják magukba a törvény betartásához szükséges intézkedéseket;

Koppenhága:

3. A kötelespéldány törvényeknek vagy törvény értékű rendeleteknek meg kell határozniuk a kötelespéldány szolgáltatás célját; biztosítaniuk kell, hogy a beszolgáltatott példányok alkalmasak legyenek a leírt célok elérésére; szóhasználatukban és szövegezésükben olyan átfogónak kell lenniük, hogy felöleljék a már létező információ értékkel bíró dokumentumtípusokat és azokat is, amelyeket a későbbiekben fejlesztenek ki; foglalják magukba a törvény betartásához szükséges intézkedéseket. A jogszabályoknak figyelembe kell venniük annak lehetőségét, hogy a kötelespéldányokért vállalt felelősség megoszthat több nemzeti intézmény között;

Párizs:

4. Az Unesco gondoskodik egy olyan modellértékű törvénytervezet kidolgozásáról, amely alapul szolgál a tagállamok számára a nemzeti bibliográfiai számbavétel megvalósításában, és amely figyelembe veszi a szerzői jogvédelem és a kötelespéldány közötti kapcsolatot; *(Koppenhágában nem ismétlődik).*

A NEMZETI BIBLIOGRÁFIA GYŰJTŐKÖRE

Párizs:

5. A nemzeti bibliográfiákkal szemben támasztott minimális követelmény, hogy a nemzeti dokumentumtermésből közöljék a könyvek, az új indulású és a címváltozott időszaki kiadványok, valamint a hivatalos kiadványok tételeit; a regisztrálást, amilyen gyorsan csak lehetséges, terjesszék ki a többi kiadványtípusra a nemzet könyvtári közösségének igényei szerint, a nemzeti bibliográfiai központ rendelkezésére álló erőforrásoknak megfelelően. Ha a nemzeti bibliográfiai központok nyelvi, kulturális vagy más megfontolások alapján olyan kiadványokat is regisztrálnak, amelyek nem képezik a nemzeti kiadványtermés részét, ezeket a tételeket meg kell különböztetni;

Koppenhága:

4. A nemzeti bibliográfiák gyűjtőköre terjedjen ki a kurrens nemzeti kiadványtermésre, és ahol megvalósítható, a retrospektívra is. Ha szükség van rá, a nemzeti bibliográfiai ügynökség határozza meg és hozza nyilvánosságra a válogatási szempontokat; (lásd Párizs: 7.)

Párizs:

6. A nemzeti bibliográfiának tartalmaznia kell az országon belül megjelentetett valamennyi idegen nyelvű vagy írásrendszerű dokumentumot, s ha csak egy mód van rá, ezeket a tételeket azon a nyelven, illetve írásrendszerben közöljék, amelyen a dokumentum megjelent;

Koppenhága:

5. A nemzeti bibliográfiának számba kell vennie az országon belül bármely nyelven vagy írásrendszerben megjelent dokumentumot, és ha csak egy mód van

rá, a tételeket azon a nyelven illetve írásrendszerben közölje, amelyen a dokumentum megjelent;

Párizs:

7. További vizsgálatra van szükség a dokumentumok egyéb típusainak meghatározásához és a nemzeti bibliográfiában való szerepeltetésük sorrendjére vonatkozó javaslatához. *(Koppenhágában ezt a megfogalmazást nem erősítették meg.)*

A NEMZETI BIBLIOGRÁFIA MEGJELENÍTÉSE ÉS IDŐSZERŰSÉGE

Párizs: „A nyomtatott nemzeti bibliográfia megjelenítése és periodicitása”

8. A nyomtatott nemzeti bibliográfia legalább negyedévenként jelenjen meg, és kövesse éves kumuláció;

Koppenhága:

6. Tekintve, hogy lehetővé vált a nemzeti bibliográfia változatos formátumokban való terjesztése, ezek közül a felhasználói igényeknek leginkább megfelelő nemzeti bibliográfiai szolgáltatásokat kell nyújtani, figyelembe véve a speciális felhasználói igényeket is, és a kialakított formátumoknak követniük kell a nemzetközileg elfogadott szabványelőírásokat. A terjesztett formátumok közül legalább egyet állandóan hozzáférhetővé kell tenni, és ennek alkalmasnak kell lennie az archiválásra és a megőrzésre;

Koppenhága:

7. A publikált dokumentumokat megjelenésüket követően a legrövidebb időn belül kell közölni a nemzeti bibliográfiában. Hangsúlyt kell helyezni a hatékony terjesztésre és arra, hogy ez a formátum a felhasználói igényeknek leginkább megfelelő gyakorisággal és rendszerességgel legyen felújítva, hogy ezáltal a nemzeti bibliográfiában regisztrált kiadványokat késedelem nélkül lehessen beszerezni;

Párizs:

9. Minden egyes nyomtatott szám feleljen meg az alábbi követelményeknek:
- nemzetközi papírméret (ajánlott az A/4) használata;
 - a borítón és/vagy a címloldalon világos és egyértelmű tipográfiával tüntessék fel:
 - a bibliográfia címét;
 - a tárgyidőszakot, amelyet a szám felölel;
 - a megjelenés helyét;
 - a kiadó nevét;
 - a megjelenés idejét;
 - az ISSN-t a jobb felső sarokban;
 - a címlap verzóján fel kell tüntetni:
 - a szerzői jogi (copyright) információkat;
 - az előzetes bibliográfiai tételt (CIP);
 - a hozzáférhetőségre, az árra és a nyomtatásra vonatkozó adatokat;

- legalább minden negyedéves szám tartalmazzon bevezetést;
- törzsrészt (bibliográfiai tételeket);
- mutatókat (évente kumulálva) a törzsrész kiegészítéseképpen;

Koppenhága:

8. Az előállított formátumok minden egyes számának – azonosítási célokból – tartalmaznia kell a következő információkat:

- a bibliográfia címe;
- a tárgyidőszak, amelyet a szám felölel;
- a kiadó székhelye és neve;
- a megjelenés ideje;
- nemzetközi azonosító száma;
- copyright adat;
- előzetes bibliográfiai tétel (CIP), amennyiben alkalmazzák;
- terjesztési adatok és ár;

Párizs:

10. A bevezetésben részletesen kell ismertetni:

a közölt tételek alapját, pl.: a tételek a nemzeti könyvtárhoz a kötelespéldány jogszabály előírásainak megfelelően beszolgáltatott példányok alapján készültek; a gyűjtőkört, felsorolva a kivételeket; a megjelenés gyakoriságát; a bibliográfia szerkezetét; a felhasznált bibliográfiai és katalogizálási segédleteket; a szakkifejezéseket meghatározásukkal együtt és a rövidítések jegyzékét; a szakrendi elrendezés szabályait (ha azt alkalmazzák); a transliterálás szabályait (ha használják); a besorolási szabályokat;

Koppenhága:

9. A fentiekén kívül a nemzeti bibliográfiában bevezetést és ha mód van rá, felhasználói útmutatót kell közölni. Ha szükséges, például elektronikus kiadvány esetében, ezek önálló megjelentetése is kívánatos lehet. A következő részleteket kell ismertetni:

- a közölt tételek alapját, pl. a tételek a nemzeti könyvtárhoz a kötelespéldány jogszabály előírásainak megfelelően beszolgáltatott példányok alapján készültek;
- a gyűjtőkört, felsorolva a kivételeket;
- a megjelenés gyakoriságát;
- a bibliográfia szerkezetét;
- az alkalmazott bibliográfiai és osztályozási szabályzatokat, beleértve a helyi és nemzeti kiegészítéseket;
- a szakkifejezéseket meghatározásukkal együtt és a rövidítések jegyzékét;
- a szakrendi elrendezés szabályait (ha azt alkalmazzák);
- a transliterálás szabályait (ha használják);
- a besorolási szabályokat;
- a működési követelményeket, ha szükséges;

Párizs:

11. A nyomtatott nemzeti bibliográfia kurrens számainak anyagát valamely nemzetközileg használt osztályozási rendszernek megfelelően kell elrendezni, míg a kumulációk elrendezéséről a nemzeti bibliográfiai központok saját belá-

tásuk szerint dönthetnek. *(Koppenhágában ezt a megfogalmazást nem erősítették meg.)*

Koppenhága:

10. A nemzeti bibliográfiában közölt tételeket nemzetközileg elfogadott szabványok alapján kell elkészíteni, és olyan elrendezésben és elérési pontokkal kell ellátni, amelyek a felhasználói igényeknek megfelelnek, és amelyek a terjesztett formátum sajátosságaiával összhangban vannak;

Párizs:

KATALÓGUSCÉDULÁK

12. Nemzetközi vizsgálatot kell folytatni a nemzeti bibliográfiai központok által előállított katalóguscédulák mennyiségéről és felhasználásukról; ugyanígy arról is, kívánatos-e nemzetközi szabvány kidolgozása a katalóguscédula fizikai formájára. *(Koppenhágában ezt a megfogalmazást nem erősítették meg.)*

AZ ALKALMAZOTT NEMZETKÖZI SZABVÁNYOK

Párizs:

13. A nemzeti bibliográfiai központ felelőssége a nemzeti dokumentumtermés legteljesebb bibliográfiai tételeinek az elkészítése, követve a nemzetközi katalógizálási alapelveket és alkalmazva a nemzetközi bibliográfiai szabványokat, különösképpen az ISBD-ket, csatlakozva a nemzetközi számozási rendszerekhez, az ISBN-hez és az ISSN-hez;

A nemzeti bibliográfiai központnak kell a nemzetközi irányelveknek megfelelően fenntartania az egységes besorolási adatok rendszerét a személynevekre, a testületi nevekre és a címekre vonatkozóan;

Döntenie kell valamely nemzetközileg használt osztályozási rendszer bevezetése mellett;

Koppenhága:

11. A nemzeti bibliográfiai ügynökségnek felelősséget kell vállalnia a nemzeti kiadványtermés részletes bibliográfiai tételeinek elkészítéséért (vagy e tevékenység koordinálásáért), alkalmaznia kell a nemzeti és nemzetközi katalógizálási szabványokat és alapelveket, a kiadványazonosító számrendszereket, mint amilyen az ISBN és az ISSN, az átírási szabályokat, az egységesített besorolási adatok karbantartását, az osztályozási rendszereket, a metaadatokat és a digitális objektumok állandó megnevezését;

Párizs:

14. Az új katalógizálási szabályok, leírási és osztályozási gyakorlat bevezetését megelőzően a nemzeti bibliográfiai központnak gondoskodnia kell arról, hogy az országon belül a könyvtári közösség továbbképző tanfolyamok keretében megismerje az új gyakorlatot;

15. Speciális programokat kell indítani mind az egységesített besorolási adatok hagyományos vagy számítógépes nyilvántartására, hogy elősegítsék a nemzetközi bibliográfiai szabványok és irányelvek alkalmazását; mind a rövidített vagy minimális tételek bevezetésére, pl. a CIP (Cataloguing in publication

= katalógustétel a kiadványban) céljára; *(Koppenhágában már nem ez volt lényeges).*

Koppenhága:

12. A nemzeti bibliográfiai ügynökségeknek alkalmazniuk kell az IFLA munkacsoportja által az „alapszintű tétel” számára ajánlott adatelemeket. A munkacsoport jelentésének címe: Functional requirements for bibliographic records (A bibliográfiai rekordok funkcionális követelményei), Saur : Munich, 1998. UBCIM Publications New Series ; vol. 19);

Koppenhága:

13. A nemzeti bibliográfiai ügynökségnek vezető szerepet kell vállalnia a nemzeti és nemzetközi szabványok és alapelvek karbantartásában és felújításában, valamint a 11. pontban felsorolt bibliográfiai segédletek fejlesztésében, beleértve a besorolási adatokra vonatkozó szabványok, útmutatók és módszerek fejlesztésével kapcsolatos munkákat annak érdekében, hogy elősegítsék a besorolási adatok nemzetközi cseréjét;

Koppenhága:

14. Nemzeti és nemzetközi szinten sürgősen figyelmet kell fordítani a bibliográfiai csereformátumok egymás közötti kompatibilitására, konvertálhatóságára és elérhetőségére a könyvtárak, információs és kiadói közösségek számára, ügyelve arra, hogy a konverziós eljárás során valamennyi adatelem azonosítható legyen, és ne forduljon elő adatvesztés;

Koppenhága:

15. A nemzeti bibliográfiai ügynökségeknek támogatniuk kell a különböző kiadványtípusokra kidolgozott bibliográfiai szabványok folyamatos harmonizációs munkálatait, kezdve az időszaki kiadványokkal;

Párizs:

INFORMÁCIÓS RENDSZEREK

18. Meg kell vizsgálni a nemzeti bibliográfiák számára előállított tételek nemzeti inputként történő hasznosítását információs rendszerekben és viszont; (lásd Koppenhága 14.)

19. Komolyabb erőfeszítést kell kifejteni nemzeti és nemzetközi szinten, hogy a könyvtárak és a tájékoztatási rendszerek bibliográfiai csereformátumainak kompatibilitása megvalósuljon; (lásd Koppenhága 14.)

Párizs:

20. A tagországok hozzanak létre nemzeti és/vagy regionális ISDS központokat, ha lehetséges, a nemzeti bibliográfiai központon belül;

21. Tanulmányozni kell az ISDS regiszter és a nemzeti bibliográfiák időszaki kiadványokat leíró tételei közötti összefüggéseket, és az eredményeket figyelembe kell venni az ISDS Útmutató revíziójánál; *(Koppenhágában ezek hangsúlyozására már nem volt szükség).*

A SORON KÖVETKEZŐ FELADATOK

Koppenhága:

16. Az IFLA-nak támogatnia kell a meglévő útmutatók revízióját, előnyben részesítve az új és a jövőben megjelenő kiadványtípusokra vonatkozókat;

Párizs:

A FORRÁSOK MEGOSZTÁSA c. fejezet alatt szerepelt:

22. Vizsgálatot kell folytatni multinacionális bibliográfiák kiadásának lehetőségére azokon a területeken, ahol valamilyen oknál fogva nincs lehetőség nemzeti bibliográfiák megjelentetésére, illetve ahol azt meglévő földrajzi, nyelvi vagy kulturális kapcsolatok indokolják;

Koppenhága:

17. Az IFLA-nak támogatnia kell a többnemzetiségű bibliográfiák kibocsátására irányuló tanulmányokat azokon a területeken, amelyekben bármi oknál fogva nincs lehetőség nemzeti bibliográfiák megjelentetésére, illetve ahol azt földrajzi, nyelvi vagy kulturális kapcsolatok indokolják;

Párizs:

16. A kormányközi és a nemzetközi nem-kormánysszervek vezessék be a nemzetközi szabványoknak megfelelő katalógustételek közlését kiadványaikban;

17. A kormányközi szervezetek működjenek együtt valamennyi kiadványuk kurrens bibliográfiájának létrehozásában;

Koppenhága:

18. Az IFLA-nak bátorítania (szorgalmaznia) kell a kormányközi és a nemzetközi nem-kormányközi szervezeteket, hogy bibliográfiákban – lehetőleg sajátjukban – regisztrálják kiadványaikat a nemzetközileg elfogadott bibliográfiai szabványoknak megfelelően;

Párizs:

23. Fel kell kérni az Unesco-t és más arra alkalmas intézményeket, hogy támogassák nemzeti bibliográfiai központok alapításához szervezeti modell kidolgozását vagy nemzeti bibliográfiai előállítását, és nemzeti, regionális vagy nemzetközi szemináriumok és továbbképző programok szervezését.

Koppenhága:

19. Az IFLA-nak – ahol erre szükség van – segítenie kell a nemzeti bibliográfiai ügynökségeket saját nemzeti bibliográfiai tevékenységük létrehozásában, példának okáért: kísérleti rendszerek felállításában, nemzeti bibliográfiák megjelentetésére szolgáló útmutatók kidolgozásában, valamint nemzeti, regionális vagy nemzetközi szemináriumok és továbbképző műhelyek szervezésében;

Koppenhága:

20. A nemzeti bibliográfiai ügynökségeknek kezdeményezniük kell az új bibliográfiai szabványok és az új kötelespéldány jogszabályok létrejöttét, beleértve szemináriumok és tanfolyamok megszervezését annak érdekében, hogy mind a hivatásos bibliográfusok, mind a felhasználók megismerjék az új eljárásokat;

Koppenhága:

21. A nemzeti bibliográfiai ügynökségeknek rendszeresen értékelniük kell, milyen sikereket érnek el ezen ajánlások megvalósításában;

Koppenhága:

22. Erőfeszítéseket kell tenni annak érdekében, hogy azok a nemzeti bibliográfiai ügynökségek, amelyek nem rendelkeznek elektronikus eléréssel, ne kerüljenek hátrányos helyzetbe, és a nemzeti bibliográfiai hálózaton belül tudjanak működni;

Koppenhága:

23. Az IFLA-nak vagy az Unesco tagországoknak az Unesco-hoz kell folyamodniuk ezen ajánlások elfogadásáért.

Az ajánlások végleges szövege 1999. februárjában jelent meg az ICNBS WEB lapján. Azóta számos nyelvre lefordították, és közzétették nemzeti könyvtári (nemzeti bibliográfiai) honlapokon. Az Országos Széchényi Könyvtár honlapján hamarosan olvasható lesz a magyar nyelvű változat.

E beszámoló záró bekezdésében hadd idézzem Kurt Novaknak, a Német Nemzeti Könyvtár nyugalmazott igazgatójának néhány bölcs és szellemes gondolatát:

- sohasem lehet mindent uniformizálni, mert ha ez megtörténne, az már deformitáshoz vezetne; ahogyan ő fejezte ki magát: „total uniformity means deformity”, mégis
- a legfontosabb eredményként könyvelhetjük el, hogy az ISBD-ket világszerte nemzetközi szabványként fogadták el;
- a statikus dokumentumok közül – ha megjelennek elektronikus és nyomtatott változatban is – érdemes megőrizni a nyomtatottat;
- ne törekedjünk arra, hogy az azonos tartalmú kiadványok minden változatát megőrizzük, mert erre nem lesz pénzünk és energiánk;
- „networking or not working, that is the question” – azaz „hálózatban dolgozunk vagy nem dolgozunk, ez itt a kérdés”.

Úgy gondolom, nem lehet más választásunk és dolgunk, mint megfogalmazni nemzeti bibliográfiai feladatainkat a „hálózat világához” is alkalmazkodva.

Berke Barnabásné

(Az MKE Bibliográfiai Szekciójának 1999. június 10-ei ülésén elhangzott előadás írásba foglalt változata.)

A nemzetiségi könyvtári ellátás a Nyugat-Dunántúlon

A Magyar Könyvtárosok Egyesülete Vas Megyei Szervezete és a Berzsenyi Dániel Megyei Könyvtár idén májusban (18–19-én) kétnapos, nagyszabású konferenciát szervezett a fenti címen.

A konferencia fontosságáról nem valószínű, hogy külön kellene szólni. A cím minden szava magáért beszél. És természetesen nem véletlen, hogy e témakörben különösen a nyugat-dunántúliak érdekeltek. A szervezők-rendezők természetesen gondoskodtak arról, hogy se pusztán belterjes legyen az összefoglaló, bár – meg kell vallanunk – az igazán érdekeset a nyugat-dunántúliak, a vas megyeiek (*Pallósiné Toldi Márta*, a Berzsenyi Dániel Megyei Könyvtár igazgatója, a zalaiak (*Kiss Gábor*, a Deák Ferenc Megyei Könyvtár igazgatója), valamint a győr-moson-soproniak (*Tuba László*, a Kiszalud Károly Megyei Könyvtár igazgatója) mondták, adták elő (az ő előadásaitak lapunk teljes terjedelmében közli az alábbiakban). De nem volt csak afféle „kerített nagy fenék” (Arany János) az első nap előadássorozata sem. *Szauer Ágnes*, a Nemzetiségi és Etnikai Kisebbségi Hivatal főosztályvezetője a magyarországi nemzetiségek helyzetéről nyújtott átfogó, statisztikai adatokat is felvonultató, politikai-kulturális alapkérdéseket is érdemben felvázoló képet, nem annyira arra vetve a hangsúlyt, hogy milyen eredményeket ért el a kormányzat eddigelé a nemzetiségek helyzetének javításában-optimalizálásában, ha nem arra, hogy milyen, bizony meglehetősen súlyos problémákkal kell még huzamosan szembenéznünk ezen a téren. Az ő előadása azonban – a dolog természetéből adódóan – általános és tájékoztató jellegű volt, bevezetés, propedeutika mintegy a könyvvel, könyvtárral kapcsolatos kérdések pertraktálásához. Immáron „alacsonyabban” körözött, a könyvkiadás kérdéseit tárgyalta *Lukács Zsuzsanna* (az Országos Idegennyelvű Könyvtár osztályvezetője) *Nemzetiségi könyvkiadás a magyar könyvszakmában* című előadásában. A 3K olvasói abban a szerencsés helyzetben vannak, hogy – ha elolvasták a 3K tavalyi novemberi számában *Lukács Zsuzsanna* cikkét, valamint beletekintettek a lap idei áprilisi számában *Lukács János* írásába (*Rendszerváltó évtized – A magyarországi németek a könyvkiadás tükrében*) – nagyjából képet kaptak arról is, mit mondott a nyugat-dunántúliaknak *Lukács Zsuzsanna*. (Az ő előadását azért sem ismertetnénk hosszasan, mert – reményeink szerint – rövidesen közölhetjük a 3K-ban az OIK Nemzetiségi és Dokumentációs Osztályának működtetésére, szolgáltatásainak fejlesztésére kidolgozott nagyszabású koncepció szövegét, amely részletkérdésekben is eligazíthatja az érdeklődőket.) A fő probléma, a megoldandó „csomó” lényege természetesen az, hogy sem átfogó tájékoztatás a nemzetiségek anyaországainak könyvkiadásáról, tehát a „kínálatról” (amely sajnos csak metaforikusan tekinthető kínálatnak), sem lehetőség e kínálat megvásárlására, sem mód a báziskönyvtárak valaha oly jól működő és jól megszervezett (ld. *Nemzetiségi Új Könyvek*) ellátására nincs vagy alig van. De komoly gondokat

okoz az is, hogy nincs igazi felelőse a vidék nemzetiségi könyvekkel való ellátásának, a szükséges anyagiakról már nem is beszélve. Hogy valami – elsősorban az OTK, illetve a jobb megyei könyvtárak részéről – már megindult, az örövendetes, ám még csak a kezdet, amely folytatást igényel-követel.

Még az első napon hangzottak el a konferencia külföldi vendégeinek előadásai is. *Gerlinde Schmiedhof* (a Dél-Tirol-i Könyvtári Szövetség elnöke) a dél-tiroli kisebbségi könyvtárellátásról, *Papp József* (a Muraszombati Területi és Tanulmányi Könyvtár szakreferense) a muravidéki magyarság könyvtári ellátásáról, *Hodossy Dezső* (a Dunaszerdahelyi Körzeti Könyvtár igazgatója) a magyar anyanyelvűek könyvtári ellátásáról, az ausztriai Pannon Intézet igazgatója, *Robert Hajszan* saját intézményéről szólt. Sajnos, ezekből az előadásokból inkább csak tájékozódni lehetett, valamint irigyelni – mondjuk a dél-tiroliakat, illetve sajnálni – mondjuk – a muravidékieket –, ám átvehető mintát, modellt kapni aligha. Az igazi, érdemi munkára tehát a konferencia másnapján került sor. A továbbiakban e második nap előadásait adjuk tehát. (VK)

Nemzetiségi könyvtári ellátás a Berzsenyi Dániel Megyei Könyvtár tevékenységében

A kulturális törvény 66.§. c. bekezdése a megyei könyvtár kötelezettségét az alábbiak szerint határozza meg: „végzi illetőleg szervezi a megye nemzeti és etnikai kisebbségekhez tartozó lakosainak könyvtári ellátását.”

A feladat nem újkeletű számunkra, hisz 1974 óta működünk közre a megye nemzetiségi olvasóközönségének létrehozásában – az olvasóvá nevelésben –, a könyvellátás megszervezésében, az anyanyelvüket magas fokon használó értelmiségiek szakirodalmi ellátásában.

Könyvtárunk feladatellátásának nem minden szelete tekinthető sikertörténetnek. Amit fel tudunk mutatni, az ugyan nem kevés, de számos problémával küszködünk. A bevezetőben említett törvényi passzusból szeretném felidézni a „végzi ill. szervezi” igék páros jelenlétét. Munkánkban az 1972-es Művelődési Minisztériumi irányelvek óta folyamatosan jelen van a feladatteljesítés kötelessége, de több évtized elteltével, az önkormányzati törvény (1990), a kisebbségi önkormányzatokról szóló törvény (1993) létrejötte sem volt elégséges ahhoz, hogy tartósan és hiánytalanul olyan intézményekre találhassunk, amelyek segítik a feladatellátást, és kezdeményezéseikkel, együttműködési készségük kinyilvánításával előhívják szervező, koordináló szerepünket.

Intézményünk rendszerszerűen három nemzetiség (horvát, német, szlovén) könyvtári ellátását szervezi Vas megyében. A cigányságot érintő gyűjtés az utóbbi években indult meg, de kizárólag a központi könyvtár gyűjteményében. (A könyvek száma a félszázat sem teszi ki. Három periodikumot fizetünk elő: *Amaro Drom*, *Lungo Drom*, *Roma*.)

A nemzetiségi könyvtári ellátás gerince tehát a *nemzetiségi ellátórendszer*, amely 18 település anyanyelvű könyvellátásáról gondoskodik. Mi azonban nem

szeretnénk leszűkíteni a kisebbségek könyvtári ellátásának feladatkörét az e területen végzett munkára. Véleményünk az, hogy a nemzetiségi identitásukat őrző könyvtárhasználóknak is lehetőleg a *teljességet* kell kínálnunk. Nem szeretnénk azt a látszatot kelteni, hogy a községi könyvtárban hozzáférhető anyanyelvű könyvek hiánytalanul reprezentálják anyanemzetük frott kultúráját. *A nemzetiségi ellátórendszer a Berzsenyi Könyvtár nagy gyűjteményével, információs infrastruktúrájával, nemzetközi kapcsolataival és szolgáltatásközvetítési képességével együtt kerek egész.* Referátumomban erről az egymásra építkező tevékenységről szólok.

1. Gyűjteményszervezés

Szakmai közhely, hogy forrás és dokumentumkínálat nélkül nem lehet állományt építeni. Valószínűleg nem egyedi jelenség a miénk, nevezetesen az, hogy mindkét feltételt igen nehéz teljesítenünk. Beszerzési forrásaink:

- saját költségvetésünk erre a célra elkülönített része (100.000 Ft/év);
- pályázati lehetőségek felkutatása (1998-ban sikeres: NKA Könyvtári Szakkollégiuma: 200 e, Nemzeti és Etnikai Kisebbségekért Közalapítvány: 190 e Ft, Kölcsény Alapítvány: 40 e Ft.)

Ami hiányzik, az a harmadik pillér: Sem a települési, sem a kisebbségi önkormányzatok nem részesednek a forrásbiztosítás kötelezettségéből. A gyarapodás tehát a kívánatosnál jobban *pályázatfüggő*! (1998-ban 466 egységgel bővült az állomány, több mint félmillió Ft felhasználásával; a sikeres pályázatok a korábbi évhez képest 75 %-al növelték meg a mozgásteret!)

Ellátórendszeri gyűjteményünk

	Kötet	%
horvát	1.832	22,3
német	1.915	23,3
szlovén	4.385	53,4
többnyelvű ill. magyar	76	0,9
összesen	8.208	100
Megoszlása:		
ismeretterjesztő ir.	2.464	30,0
szépirodalom	929	11,3
gyermekirodalom	4.815	58,7

Másik gondunk, hogy az egyes nyelvterületek gyarapítási lehetőségei igen különböznek. A német nyelvű irodalom beszerzéséhez bőséges könyvkínálat áll rendelkezésünkre. A szlovén irodalomhoz több mint 30 éves muraszombati cserekapcsolatunk révén jutunk. Partnerünk messze a mi lehetőségeinket meghaladóan vesz részt az együttműködésben, melynek következménye állományi adatainkban is jól látható! Máig megoldatlannak minősíthetjük a horvát nyelvű irodalom gyarapítását. Ennek oka kettős. Egyrészt irodalmi horvát nyelvű könyvekből nincs rendszeres behozatal Magyarországra, partnerintézményt pedig nem sikerült találnunk. Másrészt a Vas megyében élő horvátok „grádistyei”-ként azonosítják magukat. Identitásuk támogatására a burgenlandi könyvkiadás kínálata adja az egyetlen lehetőséget.

Gyűjteményünk legnagyobb részt könyvekből áll. A nem hagyományos dokumentumok köre (video, kazetta, CD) mintegy 3%. A beszerzésben lehetőség szerint a *felnövő generációnak nyújtott kínálatra* helyezük a hangsúlyt. Sok éves tapasztalatunk, hogy a nemzetiségi településeken még hatványozottabban igaz: a felnőtt generációk alig-alig olvasnak.

2. A szolgáltatóhelyek könyvellátása

Alapelvünk, hogy a nemzetiségi ellátórendszer a *Berzsenyi Könyvtár központi gyűjteményével együtt legyen képes kielégíteni Vas megye nemzetiségi lakosainak dokumentum- és információs igényeit*. Ennek csak egyik eleme, hogy valamennyi szombathelyi részleg kínál olvasnivalót, a tájékoztatás forrásait (kézikönyvek) olvasótermünkbe tudatosan szerzeményezzük, nem csupán magyar nyelven. Igen fontos lehetőségnek tekintjük a *szolgáltatásközvetítést*. A legmodernebb informá-

cióközvetítő csatornák, a partnerkönyvtárak sora, a könyvtárközi kölcsönzés intézménye olyan lehetőséget kínál, melynek segítségével minden igény kielégítésére képesek vagyunk. E védőernyő birtokában tudatosan arra törekszünk, hogy a megye nemzetiségi olvasói számára lakóhelyükön az *írott anyanyelvi kultúra reprezentáns műveit* bocsássuk rendelkezésre, az ezt meghaladó igényeket rendszerszolgáltatásként kívánja intézményünk kielégíteni. (Feltöltésként évente 22–26 alkalommal összesen 600–800 kötetet juttatunk az ellátórendszer tagkönyvtáraiba.)

3. Nemzetiségi könyvtári szolgáltatásunk fontos része a *támogatásnyújtás* mindazoknak, akik az irodalom közvetítésében, a nemzeti identitás ápolásában szolgálatot teljesítenek. Mindenekelőtt pedagógusokra, könyvtárosokra gondolunk, de újságírók, népművelők, önkéntes szervezők, civil szerveződések kulcsemberei, kutatók és politikusok is találhatók ügyfélkörünkben.

A közreműködés módjának teljeskörű bemutatására egy rövid referátumban nincs lehetőségem, így csupán néhány példával szeretném illusztrálni a fentieket. Szakmai konferenciákat, tapasztalatcsere lehetőségeket szerveztünk: 1994-ben horvátok lakta települések nyelvtanárai, könyvtárosai részére; 1994–95-ben Magyar–Szlovén Könyvtáros Nap Szentgotthárdon és Murska Sobotán. A NAT követelményrendszerét figyelembe véve – a német nemzetiségi szaktanácsadó kezdeményezésére – tematikus ajánló jegyzéket állítottunk össze; publikációk, beszédek, pályázatok elkészítéséhez irodalomkutatásokat, adatbázis-lekérdezéseket hajtottunk végre, de segítettünk már ruhatervezőt is, aki művészeti együttes autentikus szereplőruhájának elkészítéséhez vette igénybe szolgáltatásainkat. A falutörténetírásba fogó kutatók könyvtárunkban találhatják meg a publikált és feltárt források legteltesebb körét stb.

4. Meggyőződésünk, hogy a nemzeti identitás megélésében a nyelv megőrzésének és ápolásának minden másnál fontosabb szerepe van. Az olvasás mint kitüntetett lehetőségekkel bíró nyelvfejlesztő tevékenység érdemes arra, hogy megkülönböztetett szerepet szánjanak neki a közösségek. Az *olvasásra motiválásban*, élményszerző rendezvények szervezésében a könyvtáraknak is vannak feladataik. Az író–olvasó találkozóktól a különféle versenyekig mi magunk többfélét is kipróbáltunk (1994: „Én két nyelven szeretnék álmodni” – olvasmányélmény pályázat; 1995: háromnyelvű szavalóverseny; 1996: „Kincskeresők” prózaverseny; vándorkiállítás és anyanyelvi könyvtári foglalkozások stb.). Folytatására bármikor készek vagyunk, ha a kisebbségi önkormányzatok, amelyek az utóbbi években *aktivizálták magukat ezen a területen*, alkalmas és kíváncsú partnert látnak intézményünkben, és kezdeményezéseiket jelzik.

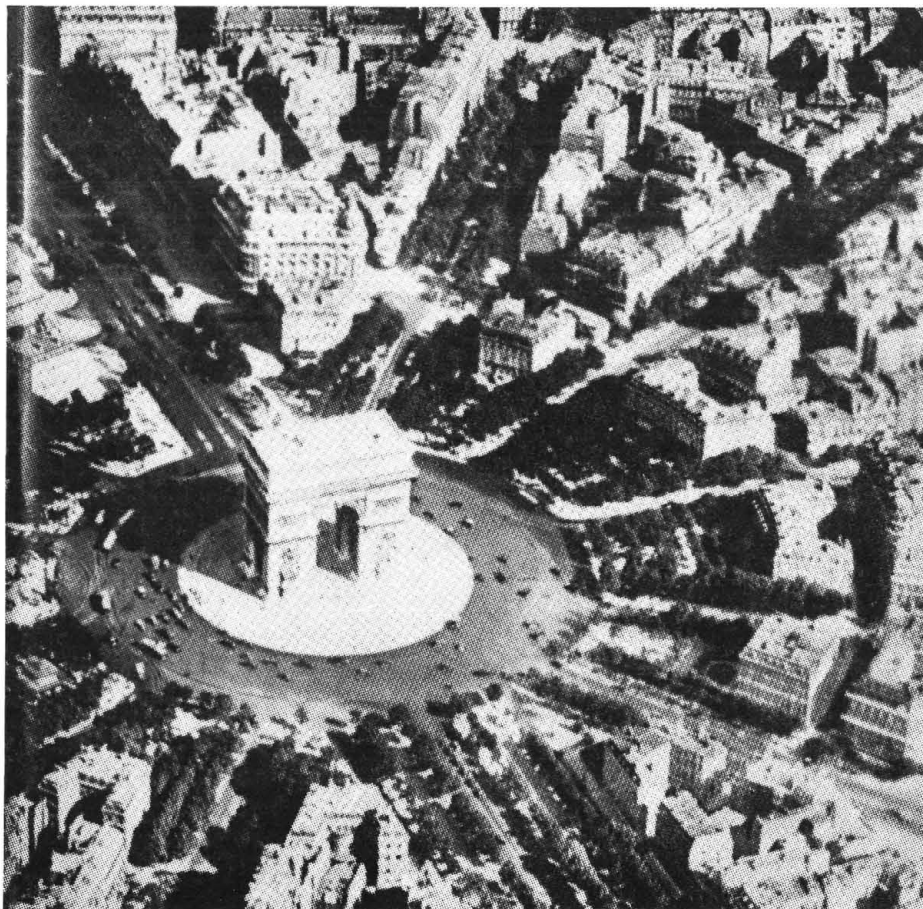
5. Utolsóként a megye nemzetiségeinek történetét, életét is érintő *dokumentációs tevékenységünkről* szólnék röviden. A Vas megye irodalma c. kurrens bibliográfia részére feltárunk minden olyan érdemi publikációt, amely látóközünkbe kerül. Természetesen helyismereti gyűjteményünk gyűjti és archiválja azokat a nyomtatott és AV-dokumentumokat, ill. aprónyomtatványokat, amelyekről tudomása van. Számítógépes adatbázisaink (VAS I–II; VMI CD-ROM), az Országos Idegennyelvű Könyvtár adatbázisával kiegészítve, sokoldalú tájékoztatásra képesek. A figyelésbe bevont sajtótermékek között szerepel a Hrvatski Glasnik,

a Neue Zeitung és a Porabje is, és ezen sajtótermékek végleges megőrzésével a gyors és biztonságos dokumentumszolgáltatást is biztosítani kívánjuk.

A legutóbbi (1990-es) népszámlálás adatai szerint mintegy 5 és félezer ember, Vas megye népességének nem egészen 2%-a vallotta magát nem magyar anyanyelvűnek, (horvát: 2.810, szlovén: 2.252, német: 868), cigánynak 1.630-an mondták magukat, a nyelvet ebből csupán 634-en beszélik.

Ugyanakkor közismert, hogy nemzetiségi kutatók ennél jóval kiterjedtebbre teszik az identitás szerinti kötődést. (Ld. A Vas megyei nemzetiségek/ Zielbauer György, Gadányi Károly, Sprapits Lajos. Kiad. Vas M. Közgyűlés Etnikai és Nemzeti Biz. 1993.) Könyvtárunk *nem kívánja mennyiségi kérdésként kezelni a nemzetiségi könyvtári ellátás kérdését. Azt szeretné, ha a megyei közgyűlés mellett a települési és kisebbségi önkormányzatok is felismernék felelősségüket a feltételek biztosításában, és kezdeményezéseikkel, támogatásukkal segítenék az olvasóvá nevelést, a dokumentum- és információszolgáltatás hatékony, gazdaságos és korszerű szervezését.*

Pallósiné Toldi Márta

Nemzetiségi ellátás Zala megyében

A nemzetiségi könyvtári ellátás egyike azoknak a könyvtári feladatoknak, amelyeket a kulturális törvény a megyei könyvtáraknak meghatároz – hosszú évek óta birkóznak is ezekkel a feladatokkal, ám eddig nem sikerült igazán működőképes szisztémákat létrehozni; talán a német nemzetiségi ellátás működik a legprecízebben, de az sem minden megyében egyformán – vagy az olyan kis területű, homogén nemzetiségre építő, mint a Vas megyei (vend, szlovén). A legtöbb problémát az okozza, hogy az ellátás megszervezésénél elengedhetetlen az illető nemzetiség együttműködése, részvétele a dokumentumbázis kialakításában és a szolgáltatás megszervezésében. Ehhez stabil együttműködő partnerek kellenek – ezek a nemzetiségi szervezetek, önkormányzatok még csak most kezdenek megszilárdulni. Gondot okoz az illető nemzetiség kultúrájának korrekt meghatározása, a gyűjtőkör kialakítása is; az egységes azonosságtudattal rendelkező nemzetiségek sokszor eltérő nyelvjárásokat használnak, ami igencsak megnehezíti a könyvtári dokumentumok beszerzését. Ezt csak velük együttműködve, a sajátos igényeiket figyelembe véve lehet elvégezni.

Ezeket az alapelveket figyelembe véve próbáltuk és próbáljuk kialakítani a Zala megyei nemzetiségi ellátás gyakorlatát. A megyében két számottevő nemzetiség él, a horvát és a cigány, helyzetük azonban merőben különbözik egymástól, így könyvtári ellátásukat is másként kell megszervezni.

A horvát nemzetiség a megye déli részén él, hét faluban – de kisebbségi önkormányzataik Nagykanizsán és más településeken is vannak. Anyanyelvük a horvát nyelv *kaj* dialektusa, amelyet elsősorban a Muraközben és Horvátország északi részén használnak. A korábbi időkben a nemzetiségi könyvtári ellátást a tótszerdahelyi ún. báziskönyvtár végezte, állami támogatással. Az önkormányzati rendszerben ez a szolgáltatás egyre inkább visszaszorult, az állam is kivonult mögüle. A 90-es évek közepén megpróbálkoztunk a szolgáltatás újjászervezésével az érintett települések, intézmények vezetőivel egyetemben – a résztvevők azonban nem tudtak megegyezni a központ helyében és a szolgáltatások biztosításában, így egységes ellátás nem tudott kialakulni a térségben. Erre pedig nagy szükség lenne, mert nyelvjárásuk eltér az irodalmi nyelvtől – a szükséges irodalmat a szomszédos Horvátországból szerzik be, ennek anyagi fedezetét az önkormányzatoknak kell állniuk. A tótszerdahelyi iskolában természetesen ma is működik a – kettős vagy inkább hármass funkciójú – könyvtár, rendszeresen szerzeményez, pályázatokat nyer és abból gyarapít, sőt valamennyit át is ad a többi településnek; csak az összefogás hiányzik. Talán az új horvát önkormányzat vagy a Muramenti Horvátok Kulturális Egyesülete fogékonyabb lesz a probléma megoldására.

Merőben más feladat számunkra a cigány lakosság könyvtári ellátásának megszervezése. Ennek a munkának még csak a felénél járunk, úgyhogy most azt a szisztémát szeretném ismertetni, amelyre ezt a szolgáltatást felépítjük. Nem homokra persze, mert van már működő gyűjtemény is a megyében, a nagykanizsai cigány közösségi házban; a gyűjtemény vezetője *Kardos Ferenc*, az ő segítségével nem nélkülözhető e munkában.

A báziskönyvtári feladatokkal könyvtárunkat a megyei önkormányzat bízta meg, 1998-ban. Miután ennek sem előzménye, sem gyakorlata nem volt, ezért megpróbáltunk tájékozódni, hogyan is lehetne nekikezdeni a munkának. Valamennyi ún. cigány irodalmunk már volt, de sem a gyűjtőkör, sem az ellátás megszervezése tekintetében nem volt kapaszkodónk. Úgy gondoltuk, hogy először a gyűjteményt kell megerősíteni, hogy legyen alapja az ellátásnak, ezért pályázatot nyújtottunk be gyűjteménygyarapításra. Azonban mindjárt szembe találoztunk azzal a problémával, hogy mi legyen a gyűjtőkör: cigány irodalom vagy a magyar irodalom cigány szubkultúrája. Tanácskoztunk cigány értelmiségiekkel, Rostás Farkas Györggyel és Choli Daróczi Józseffel, a Művelődési Intézet munkatársával, Bódis Zsuzsannával és másokkal is. A válaszok nem egyértelműek: van, aki csak a cigány nyelvű irodalomra esküszik, van aki a magyar nyelvűt is ide sorolja. Van, aki csak a cigány szerzők által írt műveket gondolná gyűjteni, van, aki mindent, ami róluk szól. Probléma van a nyelvvel abból a szempontból is, hogy a cigányok maguk is többféle nyelven és nyelvjáráshoz beszélnek: nagy többségük csak magyarul tud, ezenkívül beszélnek a cigány nyelv több változatát, és vannak román nyelvű, úgynevezett *beás* cigányok is. A Zala megyei cigányok többsége beás nyelvű, ennek még viszonylag kevés irodalma van, de már például egy szótár is rendelkezésre áll.

Mindezeket figyelembe véve úgy döntöttünk, hogy a báziskönyvtár gyűjtőkörét a lehető legszélesebben értelmezve határozzuk meg, és minden, a cigánysággal kapcsolatba hozható dokumentumot ide sorolunk. Az állománygyarapítás eredményét is figyelembe véve kiadtunk egy lelőhelyjegyzéket, amelyet ebben az évben – kibővítve – újra megjelentettünk. A kiadvány sikere meglepő volt: nem elsősorban a cigányok, de a velük kapcsolatban álló, velük foglalkozó értelmiségiek, tanárok, kutatók, diákok használták elsősorban. Átadtuk a megyei önkormányzat művelődési osztályának is, amely a felügyelete alatt álló oktatási intézményeknek és más, kisebbségi pedagógiai programot megvalósító iskoláknak mint tanuláshoz szükséges irodalmat ajánlotta. Átadtuk ezenkívül a városi könyvtáraknak is, hiszen a lakossági ellátásban nekik is szerepet kell vállalniuk. A cigány nemzetiségi ellátás megszervezése ugyanis nem mehet végbe az adott területen működő más könyvtárak nélkül: mert a cigány lakosság gyakorlatilag minden településen megtalálható, azokban az oktatási intézményekben pedig, ahol meghatározott arányban tanulnak, kisebbségi pedagógiai programot kell készíteni. Az egész megye könyvtári hálózatát egyelőre képtelenség cigány irodalommal ellátni: ezért a városi könyvtárak vezetőivel úgy állapodtunk meg, hogy ők is részt vesznek az ellátásban, részben mint a megyei könyvtár szolgáltatásainak közvetítői, könyvtárközi kölcsönzéssel vagy egyéb módon; részben saját gyűjteményük alakításával. Miután a kisebb települések döntően az ellátórendszereken keresztül látják el a könyvtári szolgáltatásokat, nekik különösen fontos a városi könyvtáraknál működő ellátórendszeri központok odafigyelése, nem is beszélve a nagyszámú kettős funkciójú könyvtárról. Fontos szerepe lesz az ellátásban a nagykanizsai cigány közösségi házban működő gyűjteménynek: egyrészt módszertani, tanácsadó tevékenységet kell folytatnia a rendszer tagjai számára, másrészt számítunk speciális dokumentumaira, a filmekre, CD-kre, videókra. Ugyancsak számítunk a megyei pedagógiai intézet közreműködésére is, bár ott még ezzel a feladattal keveset foglalkoztak, inkább a megyei önkormányzat tan-

ügyi munkatársai végeztek a kulturális infrastruktúra megteremtésében érdemi tevékenységet.

A rendszer természetesen nem működhet az illető nemzetiség bevonása nélkül, hiszen végül is róluk szól és értük van e szolgáltatás. Ezért meg kellett várunk a választások kimenetelét és a cigány kisebbségi önkormányzatok felállítását. Természetesen itt is bonyolult a helyzet, hiszen többféle szervezet képviseli a cigányokat, egymással is rivalizálva. A megyében viszont legalább öt városban megalakult a kisebbségi önkormányzat, van vezetőjük, postacímük, telefonjuk. Aktivitásuk különböző, a legszínvonalasabban a nagykanizsai működik, ahol közösségi ház, könyvtár és rendes, szervezetszerű élet van – de a többiek is legitímek, és a jobb működés érdekében még egy megyei egyeztető testületet is létrehoztak. Elkezdtünk tehát tárgyalni velük a könyvtári szolgáltatások biztosításáról – eddigi tapasztalataink kedvezőek. A szolgáltatás kiterjesztését és garantált működtetését tehát az összes eddig felsorolt szereplő bevonásával, egy több oldalú megállapodás aláírásával a közeljövőben szeretnénk tető alá hozni. Ennek keretében a megyei könyvtár mint báziskönyvtár biztosítaná a dokumentumbázist, a többpéldányos beszerzést, és garantálná a hozzáférést. Ezenkívül létrehozna egy megyei lelőhelyjegyzéket, amelyhez a területi ellátásban részt vevő városi könyvtárak, a nagykanizsai cigány könyvtár és a megyei pedagógiai intézet is csatlakozhatna. A rendszer tagjai – a könyvtári szabályoknak megfelelően – biztosítják a hozzáférést állományukhoz. A cigány önkormányzatok és a megyei önkormányzat pedig segít a gyűjtemények kialakításában; az oktatási és kulturális igények megfogalmazásával, pályázatokkal, esetleg adományokkal támogatják a dokumentumbázis fejlesztését. A könyvtárak alkalmasak rendezvények szervezésére, levelezős játékok, szavalóversenyek rendezésére, melyeket az adott kisebbségi szervezetek bevonásával bonyolíthatnak le. Így juthat e többszörösen hátrányos helyzetű népesség működő kulturális infrastruktúrához.

Kiss Gábor

Nemzetiségi könyvtárak Győr-Moson-Sopron megyében

1972-ben az Irányelvek a nemzetiségi lakosság ellátásának továbbfejlesztésére című minisztériumi dokumentum indította el a báziskönyvtárak kialakítását. Kijelölték azt a 16 könyvtárat, amelyek az országos ellátás rendszerének pilléreit jelentették, továbbá elkészült azoknak a településeknek a listája, amelyek a lakosság összetétele alapján nemzetiségi ellátásban részesülhettek. Az akkori Győr-Sopron megyében két nemzetiségről kellett gondoskodni: a németekről és a horvátokról. Nem ismerjük pontosan a helységek kiválasztásának szempontjait, de föltehetőleg a KSH által végzett felmérések alapján becsülték meg a nemzetiségi lakosok létszámát, s talán véleményt mondhattak a listáról az érintett nemzetiségek országos szövetségei is. Megyénkben Sopron környékén Ágfalvát, Bánfalvát, Brennbergbányát és Fertőrákost, Mosonmagyaróvár környékén pedig Jánossomorját és Rajkát jelölték német nemzetiségi ellátásra, ugyane két város

körzetében Kópházát és Undot illetve Bezenyét és Kimlét horvát nyelvű irodalommal való ellátásra.

Nagyot csodálkoztunk ezen a mosonmagyaróvári járásban, mert az 1946-ig jelentős német lakossággal rendelkező Levél, Mosonszolnok, Máriakálnok, Hegyeshalom és Kimle nem szerepelt az ellátandók között, s Mosonmagyaróvár város sem. Ezért a Mosonmagyaróvári Városi-Járási Könyvtár munkatársai saját elhatározásból megkezdték a német nyelvű állomány gyarapítását a könyvtárban, és a nemzetiségi ellátásba javasolták bevonni Hegyeshalmot és Kimlét, ami segítségükkel meg is történt. Vas és Győr-Sopron megyében német nyelvterületen báziskönyvtári megbízást kapott a soproni Széchenyi István Városi Könyvtár, horvát nyelvterületen pedig a szombathelyi Berzsényi Dániel Megyei Könyvtár, mindkét megyére kiterjedően. Sopronból általában postán érkeztek a könyvcsomagok. és vagy a mosonmagyaróvári, esetenként a győri megyei könyvtár gépkocsijával bonyolítottuk le a szállítást, a szombathelyiek személyesen hozták el a könyveket, s évente kétszer meglátogatták a helyszíneket. Egyes helyeken gyanakodva fogadták a német nyelvű könyveket, hiszen az 1946-os kitelepítés emléke élt még a lelkekben, s nem szívesen vallották magukat emiatt német nemzetiségűnek vagy német anyanyelvűnek. Még a hetvenes években is előfordult helyismereti anyag gyűjtése közben, hogy a magyart csak törve beszélő ajándékozó megtiltotta, hogy a nevét beírjuk a leltárkönyvbe. Egy másik faluban a német nemzetiségű vb titkár közölte velünk bizalmasan: „Minek szekáltok bennünket a német könyvekkel meg újságelőfizetéssel? Itt sokan nézik és értik az osztrák televízió adásait, s a gyerekek, ha akarnak, a középiskolában németül tanulhatnak. Elég nekünk ennyi. Hagyjatok békén bennünket ezzel a nemzetiségi ellátással!” Nem csoda, hogy ebben a népes községben a német anyagnak éveken át többnyire csak egy használója akad, egy idős asszony. Ilyen okok miatt maradt, s marad ki ma is az ellátásból jónéhány község, ahol számottevő német lakos maradt a kitelepítés után. A nemzetiségi állomány gyarapítására központi kereket biztosított a minisztérium az Országos Idegennyelvű Könyvtár költségvetésében (évi 50-60 ezer forintot), melyet a báziskönyvtárak kaptak meg. Saját költségvetésükből vagy más községi forrásból a községi könyvtárak ritkán költöttek a nemzetiségek ellátására, amelynek 1972-ben létrehozott rendszere 1990 táján szétesett.

1991-ben a XX. törvény a megyei önkormányzatok feladatává tette a nemzetiségek könyvtári ellátását és az alapkönyvtár kijelölését, ezért ez évben a Vas megyei és a Győr-Moson-Sopron megyei önkormányzat és a két megyei könyvtár megegyezett abban, hogy a feladatokat megyei szinten látják el a saját (megyebeli) nemzetiségekre kiterjedően. 1992. január 1-jétől a Győr-Moson-Sopron Megyei Önkormányzat 175/1991. (XII. 28.) KH számú határozata alapján a nemzetiségi ellátás alapkönyvtára a megyében a Kisfaludy Károly Megyei Könyvtár lett. Előtte felmérést készítettünk a helyzetről, amelynek alapján megállapítottuk, hogy a nemzetiségi ellátást végző könyvtárakban 400–850 kötet között volt az idegen nyelvű anyag, melynek könyvtáranként 11–40 olvasója volt. Ez utóbbi adat és a kölcsönzött kötetek száma csupán becslésen alapult, mivel a könyvtárosok nem vezettek külön nyilvántartást a nemzetiségi olvasókról. Ugyancsak kideríthetetlen volt az igénybevétel oka, nem tudtuk, hogy nyelvtanuláshoz, szórakozáshoz vagy az anyanyelvi irodalom megismeréséhez kölcsönözték ki a köny-

veket. Problémát jelentett, hogy az NDK-ból beszerzett könyvek egy része elavult, a Jugoszláviából beszerzett horvát nyelvű könyveket pedig az irodalmi nyelvet nem ismerő felnőttek nem értették, mivel megyénk horvátjai a Burgenlandban is ismert gradistyei nyelvjárásban beszélnek. Így azután tartalmi elavulás, illetve nyelvi problémák miatt állományellenőrzéskor (átvételnél) az állomány felét kicselezteztük. Eleinte sok feszültséget okozott a soproni könyvtár és a megyei könyvtár között, hogy a megyei könyvtár átvette a nemzetiségi ellátást, mert a soproniak továbbra is szerették volna megtartani a feladatot (legalább Sopron környékén), ugyanakkor a munka feltételeit nem tudták biztosítani.

Az 1997. évi CXL. törvény 66. paragrafusa a megyei könyvtár feladatává teszi, hogy „... végzi illetőleg szervezi a megye nemzeti és etnikai kisebbségekhez tartozó lakosainak ellátását ...”, így tehát megerősíti az 1991. évi döntést és a feladatot. Erre a célra pénzt azonban külön nem biztosít az önkormányzat. 1995-ig szerepelt a költségvetésünkben erre 100-200 ezer forint, az ismert pénzügyi megszorítások miatt azonban ezt az összeget elnyelte a megyei könyvtár egyre zsugorodó beszerzési kerete. Ma már az Országos Idegennyelvű Könyvtártól sem kapunk e célra pénzt (főltehetőleg azért, mert ők sem kapnak), így marad a megye nemzetiségi alapja, amelyből évente 100-150-200 ezer forintot pályázunk nemzetiségi irodalom beszerzésére, amit a Nemzeti és Etnikai Kisebbségekért Közalapítványból szerzett pénzzel egészítünk ki. Az lenne az igazi megoldás, ha a keretek biztosítása több forrásból történne: a megyei könyvtár költségvetéséből, pályázatokból és települési, kisebbségi önkormányzatok támogatásából. További gondot okoz, hogy kevés információ van a nemzetiségi ellátásban ajánlható, jó könyvekről. Német nyelvű irodalmat ugyan találunk a könyvesbolti kínálatban, de gradistyei horvát könyveket egyre nehezebben tudunk beszerezni a Gradistyei Horvátok Egyesülete segítségével Burgenlandból. Horvát könyvekből a kínálat is gyenge. Évente általában 2-3 alkalommal szállítunk ki új könyveket, könyvtáranként összesen 40-70 darabot. A nemzetiségi letétek a települési könyvtárral egységet alkotnak, de külön polcokon, jól látható helyen helyezik el a könyvtárosok.

Részben az említett nehézségek, részben a magyar olvasóknál is tapasztalható érdektelenség miatt a nemzetiségi állomány kihasználtsága, forgalma ugyancsak elenyésző. Jobbára csak gyermekkönyveket kölcsönöznek, felnőtt olvasó alig van, s így igény sincs sem a könyvtárosok, sem a települési és kisebbségi önkormányzatok részéről. Nem kopogtatnak a megyei könyvtár ajtaján új könyvekért. A legjobban az undi könyvtár működik, ott nemzetiségi oktatás is van. A német nyelvű könyveket jobbára nyelvtanuláshoz gyakorlásra kölcsönzik (az is jó!), nem a német irodalommal való kapcsolattartás végett.

A Győr-Moson-Sopron Megyei Cigányok Érdekvédelmi Szövetségével kötött megállapodás értelmében Győrről a szövetség irodájában működik egy kihelyezett alapkönyvtár, amelyet folyamatosan gyarapítunk. Ez a cigányokkal foglalkozó tudományos műveket (történelem, szociológia, néprajz), valamint gyermekirodalmat és felnőtteknek szóló szépirodalmat tartalmaz. Jelenleg 500 kötetből áll a gyűjtemény, s folyóiratot is biztosítunk az olvasóknak. Jó a kapcsolatunk a szövetség elnökével, néha maga is kér bizonyos műveket tőlünk, ezeket megvásároljuk. Tapasztalataink szerint így sokkal jobban működik az ellátás, mintha a megyei könyvtárban lenne az állomány, mert a szövetség irodájában ügyes-bajos

dolgaikat intéző emberek sokszor kölcsönöznek is. Azt sem bánjuk, ha ez az állomány sokkal jobban kopik a másutt megszokottnál, az eltűnt könyveket igyekszünk pótolni. 1998-ban Rostás-Farkas György részvételével sikeres író-olvasó találkozót is szerveztünk.

Tavaly Győr-Moson-Sopron megyében 10 településen választottak német, ötben horvát kisebbségi önkormányzatot. Közülük Fertőhomok, Levél, Máriakálnok, Sopron és Mosonmagyaróvár nincs benn a nemzetiségi ellátórendszerünkben. A két várost nincs is értelme bevonni, de a községeket föl kell keresnünk, hogy esetleges igényeikről tudomást szerezhessünk. Csak a sajtóból tudjuk, hogy Mosonmagyaróváron szlovén, Győrben lengyel és Sopronban görög kisebbségi önkormányzat alakult. Jellemző, hogy a konferenciára készülve a megyétől, országos hivataloktól és az Internetről is csak hiányosan tudtuk összeszedni a bennünket érdeklő adatokat. Minden kisebbségi önkormányzattal fel kell vennünk a kapcsolatot, s ahol érdemes, ott intézkednünk kell a nemzetiségi könyvtári ellátás megszervezésére, de óvatosságra int bennünket a tapasztalat. Nemcsak az anyagiak miatt (ezeket a szerény forrásokat nem szabad tovább aprózni!), hanem amiatt is, hogy csak ott érdemes az ellátást megszervezni, ahol élő igény, fogadókészség és hajlandóság van a kisebbségi kultúra ápolására. Napjaink szomorú valósága, hogy míg egyes népek vállalva az üldöztetést, s a halált is nyelvükért, kultúrájukért, mi – érzésem szerint – esetenként ott is erőltetjük a nemzetiségi könyvtári ellátást, ahol nincs is értelme. Míg a Vajdaságba úgy lopják ki a magyar nyelvű könyveket az anyanyelvi olvasmányra éhezőknek, mi itt túlzott buzgalomból vagy csak megszokásból porosodó könyvhalmokat „működtetünk” néhány faluban. Át kell szerveznünk, előbbé, hatékonyabbá kell tenni a nemzetiségi könyvtári ellátást, s ebben nekünk kell kezdeményező szerepet vállalni! Még egy jól működő kisebbségi önkormányzat, sikeres nemzetiségi kórus vagy táncegyüttes sem jelent biztosítékot arra, hogy a nehezen szerzett forintjainkon vásárolt művek jó helyre kerülnek. Az anyanyelven olvasás a kisebbségeknél személyes műfaj, néhány vagy egy-két tucatnyi ember ügye, nem hasonlítható általában a könyvtári ellátáshoz, de éppen személyességénél fogva rendkívüli figyelmet érdemel. Ismétlem, ahol erre igény van! Mert azt is meg kell tanulnunk a pozitív diszkrimináció mellett, hogy akarata ellenére senkit sem boldogíthatunk, akiben viszont él a vágy ősei írásos örökségének megismerésére, nos, őt ki kell szolgálunk lehetőségeink szerint. Ha elérjük Dánia és Hollandia színvonalát, ahol irigykedve csodáltuk a könyvtárak arab, perzsa, török, kínai és egyéb feliratait és gyűjteményeit, akkor akár nagyvonalúak is lehetünk. Addig marad a tisztességtelenség, azzal is jutunk valamire.

Szalai Gáborné-Tuba László

A Networkshop '99 számítástechnikai konferencia 2. rész

A Nyíregyházi Tanárképző Főiskolán március 29. és április 1. között megtartott konferencia *tartalomszolgáltatási szekcióján* elhangzott előadásokból készült összeállításunk első részét előző számunkban közzeltük. Az írás anyagát a konferencia nyitó napjára megjelent CD-ROM-ról és annak internetes frissítéséből válogattuk.

Lapunkban főként a tartalomszolgáltatási szekcióban elhangzott előadásokat és műhelymunkát részesítettük előnyben, mert szakmánk informatikai vonatkozásait ezek érintik leginkább, de más szekciók könyvtári szolgáltatásokhoz is kötődő előadásait, mint pl. az adatbázis-kezelés általános kérdéseiről szólókat sem tévesztettük szem elől, s talán nem meglepő, hogy más területeken hasznosítható tapasztalatkincse miatt helyet kapott a válogatásban a borászati adatbázist bemutató előadás (amely egyébként a tartalomszolgáltatási szekcióban hangzott el).

Tartalomszolgáltatás átvitt és konkrét értelemben: Szabadon hozzáférhető tartalomjegyzék-szolgáltatások a Weben (Tóth Gábor, Veszprémi Egyetem Központi Könyvtár)

Az előadásban olyan szolgáltatásokról esett szó, amelyek nem saját fejlesztések, azaz nem a Veszprémi Egyetem könyvtárában készültek, sőt – kettő kivételével – nem is hazai adatbázisok, vagyis nem arról esett szó, hogy technikailag hogyan működtethető egy ilyen szolgáltatás, hiszen az előadó csak felhasználóként találkozott velük. *Kitűnő alapot kínált viszont az előadás ahhoz, milyen szempontok alapján lehet eldönteni, mit érdemes ajánlani a könyvtárhasználó olvasóknak.*

Az előadás alapja az az összeállítás volt, amely az egyetemi könyvtár honlapján, a <http://www.vein.hu/library/ve/toc-hun.htm> címen látható. Huszonnyolc, a hálózaton elérhető szolgáltatást gyűjtöttek össze, és egységes szempontok alapján sorolták fel őket. Annak, hogy bekerült-e egy szolgáltatás ebbe a gyűjteménybe vagy nem, két kritériuma volt. Az első az ingyenesség, a második, hogy tartalomjegyzék-szolgáltatásnak nevezhető-e az adott adatbázis.

Az ingyenesség fontos rangsorolási szempont. A könyvtár az egyre súlyosbodó anyagi körülmények és a növekvő folyóiratárak miatt már 1995-től elkezdte rendszeresen használni a tartalomjegyzék-szolgáltatásokat. A pénzügyi lehetőségek azóta sem jobbak, tehát ezek közül is csak a szabadon használható, ingyenes szolgáltatásokat tudják igénybe venni. Pontosabban azokat is, amelyekben például a keresés még ingyenes vagy ahol a teljes adatbázis egy része regisztráció

nélkül is hozzáférhető bármely felhasználó számára. Természetesen tudnak róla, és használnák is szívesen az olyan drága, teljes szövegű, illetve a cikkek kivonatait tartalmazó szolgáltatásokat, mint a Current Contents Connect, OCLC Firstsearch, UMI Proquest Direct, Periodical Contents Index stb.; illetve azokat a dokumentumküldő szolgáltatásokat, amelyek adatbázisai többek közt a tartalomjegyzék-szolgáltatásokra épülnek, de még a keresés sem ingyenes bennük. Az utóbbiak közül – kivételként – mégis szerepel a jegyzékben a Swetscan szolgáltatása, amely kedvező ára miatt még a hazai felsőoktatási könyvtárak számára is megfizethető, emiatt szinte valamennyi egyetemi és sok főiskolai könyvtárban elérhető.

A tartalomjegyzék-szolgáltatások tudományos folyóiratok, szaklapok tartalomjegyzékét teszik elérhetővé az olvasók számára. Vagyis közlik, hogy az adott lap adott számában ki milyen című munkát publikált. Ez a hálózaton hozzáférhető szolgáltatásoknál azt jelenti, hogy ha az adatbázisban feldolgozott bármely lap címére rákattintunk, akkor megjelenik az elérhető évfolyamok jegyzéke. Ezek közül bármelyiket kiválasztva megkapjuk az elérhető számok felsorolását, s megtekinthetjük a kiválasztott szám tartalomjegyzékét. Tehát egy kényszerű, illetve egy formai, külső kritérium alapján került be egy-egy szolgáltatás az összeállításba.

A szolgáltatások vizsgálata, a jelenlegi helyzet

A már régóta létező nyomtatott változatokban (gondoljunk csak a „klasszikussá” vált Current Contents-re) kereshettünk a szerzők nevére és a tárgysza-

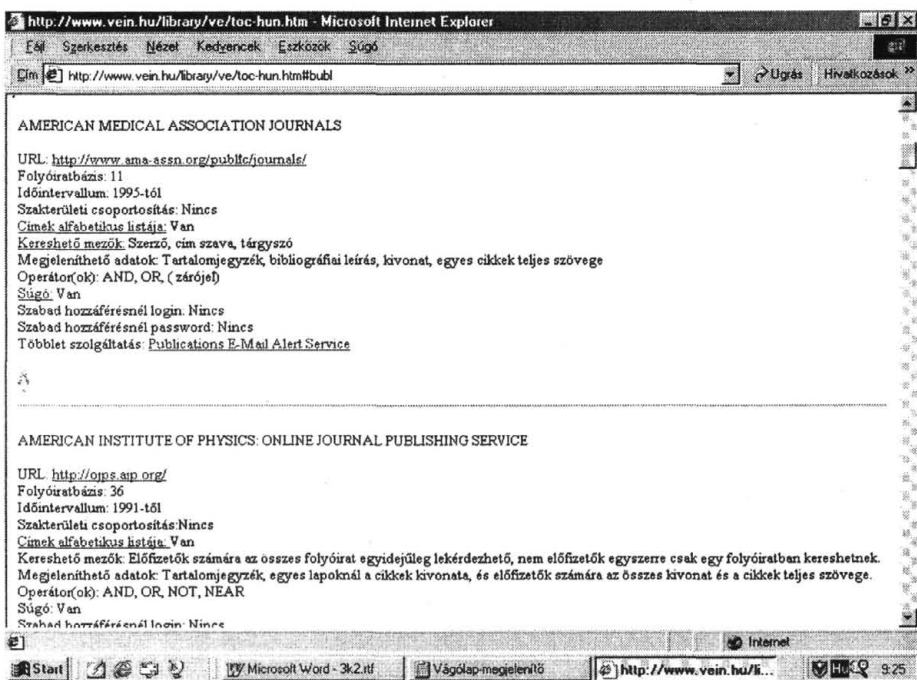
vakra is egy-egy adott számon belül, illetve a kumulatív indexek révén az egész éves anyagban. De ha csupán ennyit tudnának ezek a szolgáltatások, ez még nem indokolná, hogy felkerüljenek a hálózatra. A számítógép ugyanis lehetőséget ad arra, hogy a tartalomjegyzékekben szereplő tetszőleges adatmezők elemeire, tetszőleges kifejezésre vagy ezeknek a kifejezéseknek egy részére gyorsan és eredményesen tudjunk keresni. Azaz a nyomtatott tartalomjegyzékektől eltérően már nem kell az egymás után megjelenő számok mindegyikét egyesével végigböngészni ahhoz, hogy megtaláljuk az általunk keresett információt. Ráadásul ezt nem egy, hanem több tíz, több száz, sőt több ezer folyóirat egyszeri keresésével tehetjük meg. Eredményül pedig (a különféle szolgáltatásoktól függően) nemcsak a tartalomjegyzék, hanem a cikkek kivonata, sőt a publikáció teljes szövege is azonnal elérhető az olvasó, a felhasználó számára. Vagyis mennyiségi és minőségi váltás tapasztalható a nyomtatott változathoz képest, de – ahogy azt tapasztalhatjuk – hol a mennyiségi, hol a minőségi előnyök dominálnak, és kevés szolgáltatásnál fordul elő egyszerre mindkettő.

A szolgáltatások neve és internet-címe mellett a következő adatok szerepelnek:

- mekkora a szolgáltatás folyóiratbázisa, azaz mennyi lapot dolgoz fel?
- mikor indult a szolgáltatás, azaz mi a legkorábban feldolgozott lap nyomtatott változatának megjelenési éve?
- csoportosították-e a feldolgozott lapokat szakterület szerint?
- csoportosították-e a feldolgozott lapokat betűrend szerint?
- ha lehetséges a keresés, melyik adatmezők szavaira kereshetünk?
- melyik adatelemek jeleníthetők meg az egyes szolgáltatásoknál?
- több szóból álló keresőkérdés esetén milyen logikai, helyzetjelölő operátorok segítségével kapcsolhatók össze az egyes szavak?
- a keresés során felmerülő problémákhoz adnak-e segítséget ún. súgóoldalak megadásával?
- a szolgáltatás használatához a belépéskor meg kell-e adni valamilyen „login”-t?
- a szolgáltatás használatához a belépéskor kell-e adni jelszót?
- milyen további, többletszolgáltatással várják a szolgáltatók a felhasználókat?

Az elemzésekből sok következtetés vonható le. A szolgáltatások neve alapján, illetve címdaluk megtekintése után megállapítható, milyen intézmény vagy szervezet adatbázisáról van szó. Ebből a megközelítésből az derül ki, hogy a kiadók felettébb aktívak ezen a téren: próbálják megtapasztalni, mi az, amit érdemes a hálózaton megjeleníteni úgy, hogy a hagyományos, a nyomtatott termékeiket továbbra is el tudják adni az elektronikus szolgáltatások mellett. A tudományos társaságok is az elsők között ismerték fel a hálózat nyújtotta lehetőségeket, s ezek közé tartozik saját folyóirataik tartalomjegyzékeinek, esetleg a cikkek kivonatainak vagy a teljes cikkek az elektronikus publikálása. Vannak olyan szolgáltatások, amelyeket könyvtárak működtetnek, köztük a két úttörő hazai kezdeményezés a Budapesti Közgazdaságtudományi Egyetem könyvtárának és a Magyar Tudományos Akadémia Regionális Kutatások Központja könyvtárának szolgáltatása.

E két példából az látható, hogy jó szakmai háttérrel kis anyagi ráfordítással is lehet értéket teremteni.

A tartalomjegyzék-szolgáltatások nagyobb része több tudományterület folyóirataival foglalkozik, s ezeket szakterület szerint is csoportosítja szolgáltatásában. Egy-egy szakterületre szorítkoznak a tudományos társaságok vagy kisebb, szakosodott kiadók tartalomjegyzék-szolgáltatásai. Fontos következtetések vonhatók le az időhatárok megállapításából: a feldolgozott folyóiratok megjelenési évszámából is látható, hogy az internet 1995 táján, a World Wide Web megjelenésével vált igazán elterjedté. Bár – ahogy azt a szakirodalmi közlések is igazolják – az olvasók a retrospektív anyagot is igényelnék, a tartalomjegyzék-szolgáltatások jellegükből adódóan elsősorban kurrens szolgáltatások, azaz csak a legújabb irodalomhoz nyújtanak hozzáférést.

Annak vizsgálatából, hogy mekkora a feldolgozott folyóiratok száma az egyes adatbázisokban, a várakozásoknak megfelelően az derült ki, hogy a kis számú folyóiratot tartalmazó adatbázisok száma a legnagyobb, míg a nagy folyóirat-bázisú szolgáltatások száma alacsony.

Milyen mélységű információt nyújtanak az egyes szolgáltatók? A felsorolásból kiderül, hogy a szolgáltatások felénél közlik minden egyes cikknek a kivonatát is, míg öt adatbázisban a publikációk teljes szövege is elérhető. Lényeges következtetéshez juthatunk, ha e két eredményt összevetjük. Eszerint a nagy adatbázissal dolgozó szolgáltatásoknál nincs reális esély arra, hogy a hivatkozásnál mélyebb információt szolgáltatassanak a keresés eredményeként. Ez érthető, hiszen kevesebb lenne az igény arra, hogy a publikáció másolatát a felhasználó megrendelje magának. A szűkebb folyóirat-állománnyal dolgozó szolgáltatók viszont már mélyebb információval segítik a felhasználót. A kivonat, illetve a teljes cikk közreadása természetesen a szerzői jogi kérdések tisztázását igényli, illetve a

szolgáltató részéről annak eldöntését, hogy ez mennyire csökkenti az esetleges nyomtatott változat eladásának esélyeit. Felhasználói oldalról természetesen megvan erre az igény, az olvasók a szolgáltatásoktól a lehető legtöbb információt várják. Ha már a teljes cikket nem is olvashatják, legalább a kivonathoz szeretnének hozzájutni.

Milyen lehetőségeket nyújtanak a különböző szolgáltatások a keresésre? A szolgáltatások kétharmadánál adott a lehetőség az összes folyóirat egyidejű lekérdezésére, ami remélhetőleg a későbbiek során a többi adatbázisnál is megoldható lesz. Az is kiderült az összehasonlításból, hogy az adatmezők közül a szerző nevére és a cikk címének szavaira keresés lehetősége az adatbázisok többségénél már adott. Az lenne az ideális, ha emellett még a tárgyszóra, illetve a kivonat szavaira is lehetne keresni mindegyik adatbázisban. A több szóból álló keresőkérdés megfogalmazásakor az adatbázisok nagyobb részénél alkalmazhatók a logikai operátorok, és a kérdés pontosítására helyzetjelölő operátorokat is használhatunk. A gyors és eredményes keresés fontos segédletei lehetnek a sugó képernyők. Végül a fenti kérdésekre adott válaszok ismeretében azt kell eldöntenünk, hogy valóban tartalomszolgáltatásnak nevezhetők-e ezek a szolgáltatások?

Tulajdonképpen mindegyik nyújt másodlagos, bibliográfiai információt, de ez még csak a könyvtári katalógusokkal tenné egyenértékűvé ezeket az adatbázisokat. Ám azzal, hogy a szolgáltatások felénél a kivonat is hozzáférhető, már túllépünk ezen a szinten. Persze az ideális az lenne, ha a cikkek teljes szövegéhez hozzá lehetne férni, de annak a felhasználónak, aki gyorsan szeretné megszerezni a legteljesebb információt, ma még nem az ingyenes szolgáltatások között kell ilyen céllal keresnie, sőt valószínűleg *a közeljövőben sem ez lesz a jellemző*. Egy téma, egy szakterület legfrissebb szakirodalmának a követésére viszont tökéletesen alkalmasak ezek az adatbázisok, és mivel jellegéből adódóan kurrens szolgáltatásokról van szó, ezért a hálózat ideális eszköz e szolgáltatások közvetítésére.

Érdemes megvizsgálni azt is, hogy *a különböző szolgáltatások folyóiratai között mennyi átfedés van*. Mivel ezeknél a szolgáltatásoknál az egyik használata nem zárja ki a másik használatát, ezért nem sorsdöntő kérdés annak eldöntése, hogy melyik adatbázisban keresünk. A gyakorlat az, hogy az összes adatbázisban keressük a kért információt.

Ez azért is előnyös, mert mindegyik adatbázis más-más különleges szolgáltatással csalogatja a felhasználót, így a sok apró előnyből ki lehet hozni olyan eredményt, ami hasonlít az online szolgáltató központok adatbázisaiban vagy az előfizetéses szolgáltatásokban folytatott keresés eredményéhez, amelyek a leggyorsabb, legrelevánsabb, legteljesebb információt adják – ám komoly összegeket kell fizetni használatukért. Ami ott egy helyen megtalálható térítési díj ellenében, azt sok helyről ugyan, de össze lehet szedgetni – ingyen.

Milyen változások várhatók a jövőben?

Milyennek képzeljük az ideális tartalomjegyzék-szolgáltatást? Egyidejűleg kereshetőek legyenek az összes feldolgozott lap cikkei – a szerző, a cikk címének szavai, a kivonat szavai, illetve tárgyszavak alapján. A keresőkérdés szavait kötött

deszkriptorként vagy a logikai és a helyzetjelölő operátorok közös alkalmazásával lehessen megfogalmazni. Az esetleges problémák megválaszolásához online súgó álljon rendelkezésre. A talált cikkek kivonatai is hozzáférhetőek legyenek. Az áttekinthetőséget a folyóiratok betűrendes, illetve téma szerinti indexével ajánlja. Igény esetén e-mailen keresztül témafigyelést is szolgáltatson.

Az elemzett huszonnyolc szolgáltatásból a kritériumok alapján két ideálisnak nevezhető adatbázist találunk (BUBL Journals, Springer LINK). Azaz: vannak még fejlődési lehetőségek.

Hazai viszonylatban várakozással tekinthetünk a kiadók aktivitásának növekedése elé. Végre megvalósult (az OSZK munkatársainak köszönhetően) az Időszaki Kiadványok Repertórium offline (CD-ROM) változata. Bár nem ingyenes, de megfizethető, és a tervek szerint fél évente frissítik. Ha pedig a jövőben az a – könyvtárak számára kedvezőtlen – változás következne be, hogy az imént felsorolt szolgáltatások mindegyike előfizetessé válik, akkor gondolkodni kell és érdemes azon, hogy *egy kiválasztott szolgáltatást több könyvtár közösen fizessen elő.*

Ezek a szolgáltatások jelenthetnek segítséget a könyvtárak, kutatók, olvasók számára abban, hogy lépést tartsanak a nyomtatásban és elektronikus változatban megjelenő információk tömegével. Persze azt is szem előtt kell tartani, hogy nem ezek jelentik a gyógyírt minden felmerülő bajra; de a technológia fejlődésével, a hálózatok kiépülésével és a hozzáférési lehetőségek szélesedésével ideális szolgáltatássá válhatnak a tájékoztatásban és a tájékozódásban.

Lelőhelyszolgáltatás osztott katalogizálási bázison (Balázs László–Koltay Klára)

(Az előadás a központi szolgáltatások használhatóságát s ezek orientáló szerepét is feszegette, tanulságai túlmutatnak a jelenlegi állapoton. – F. L.)

A több, korábban is jelenlévő és használt lehetőség összekapcsolásával, továbbfejlesztésével létrejött program kettős célt szolgál: a Corvina-könyvtárak (vagyis a Corvina/Voyager integrált könyvtári rendszert használó könyvtárak, VOCAL-tagok) adatbázisai közötti kétoldalú rekordcsere-kapcsolatokat egységes, szervezett, osztott katalogizálássá kívánja alakítani, amely bibliográfai, besorolási és tárgyszó-adatbázisok közös építését teszi lehetővé, majd ezen a bibliográfiai rekordbázison, de az osztott katalogizálástól függetlenül minél szélesebb körre kiterjedő leelőhely- és könyvtárközi kölcsönzési szolgáltatás elindítását célozza.

Előzmények a katalogizálási együttműködés terén

A jelenlegi VOCAL-tagok számára már évek óta adott az a lehetőség, hogy katalogizálási munkájuk közben más adatbázisokból online módon lehívhasználnak rekordokat. Az átvétel közvetítésére saját online katalogusfelületüket használhatják minden olyan esetben, ha az átvétel forrása más, Corvina vagy Z 39.50 szerveren szolgáltatott adatbázis, illetve helyi építésű „háttéradatár”. Az átvételre kijelölt tételek (rekordok) közvetlenül a katalogizálási modul szerkesztő-

ablakába kerülnek, ahonnan a szükséges kiegészítések után a helyi adatbázisba menthetők. Ez az átvételi folyamat eléggé kézenfekvő ahhoz, hogy a legtöbb könyvtárban napi gyakorlattá vált a rekordátvétel. A könyvtárak egy-két „kedvenc” Corvina adatbázis mellett leggyakrabban a USMARC formátumra konvertált MNB és a Library of Congress rekordokat használják.

A rendszernek nyilvánvaló előnyei mellett két alapvető hátránya van. A katalogizáló egyszerre csak egyetlen másik könyvtár rekordkészletét láthatja. Ha itt nem talál számára szükséges leírást, egyesével kell továbblépnie adatbázisról adatbázisra, ami túlságosan időigényes művelet; s nem csoda, ha az első néhány sikertelen keresés után a katalogizáló a művek eredeti leírása mellett dönt. Minden könyvtár gyakorlatában kialakult, melyik az a néhány katalógus, amelynek rekordkészletéből merít, számtalan más lehetőséget figyelmen kívül hagyva.

A másik nehézség abból adódott, hogy a tagkönyvtárak adatbázisai a bibliográfiai rekordok besorolási tételeinek egységesítésére önálló, a bibliográfiai rekordokhoz kapcsolt besorolási adatrekordokat használnak. Mielőtt a katalogizáló az elkészült vagy átemelt bibliográfiai rekordot az online katalógusba menthetné, a besorolási tételeket a meglévő adatbázisban már meglévő besorolási rekordokhoz hasonlítja, és gyakran új rekordokat kell készítenie azokról a tételekről, amelyek eddig nem fordultak elő. A technikai lehetőség ugyan adott besorolási adatok rekordjainak átemelésére, de ennek folyamata túl bonyolult, emiatt a katalogizálók egyszerűbbnek tartották saját besorolási rekord elkészítését, s általában eltekintettek az átvételtől.

A VOCAL osztott katalogizálási rendszer célja

A VOCAL osztott katalogizálási rendszernek (amely több mint fél éves tesztelési időszak után épp a konferencia ideje óta működik tényleges adatbázison alapuló üzemmódban) elsődleges célja a rekordmásoláson alapuló katalogizálás lehetőségeinek kitágítása egy, minden részt vevő könyvtár rendelkezésére álló, teljes rekordkészletet tartalmazó online módon frissített adatbázis létrehozásával. Az adatbázis a bibliográfiai leírásokon túl maga is tartalmaz besorolásiadat-rekordokat a személy-, testületi és konferencianevek, egységesített és sorozati címek, valamint a tárgyszavak egységesítésére.

A rendszer kialakításakor figyelembe vették a korábbi tapasztalatok fő tanulságát: csak akkor lehet számítani jó együttműködésre, ha az a partnereknek előnyöket nyújt anélkül, hogy integritásukat, eddig elért eredményeiket veszélyeztetné, ha nem jár lényeges strukturális változtatásokkal. A katalogizáló csak abban az esetben fogja más intézmények rekordjait használni, ha az átvételükhöz szükséges idő kevesebb, mint amit egy új rekord létrehozására kell szánnia, és ha a VOCAL adatbázis fenntartása kevesebb energiát emészt fel, mint ami a rekordimportokkal megtakarítható.

A külső forrásból származó, felhasználható besorolási adatrekordok hiánya minden tagintézmény számára azt jelenti, hogy katalogizáló munkájának jelentős részét erre a területre fordítja. Ez a tény és a katalógusok egységesítését célzó munka lényegéből fakadó kívánalmak a VOCAL program egyik központi kérdésévé tették egy közös besorolási adatbázis kialakítását. A bibliográfiai rekordok cseréje „csak” időt takarít meg, míg a besorolási adatok közös, a helyi katalogi-

záló munka során keletkezett új rekordokról és kiegészítésekről, új utalókról azonnal tájékoztatni tudó adatbázisa lehetőséget ad a kooperációra e téren, és hatékony eszköze lehet a katalogizálási gyakorlat egységesülésének is.

A közös adatbázisban rejlő bibliográfiai leírásgyűjtemény kézenfekvő módon kínálja a lehetőséget lelőhelyinformációk szolgáltatására. Az adatbázis és az azt külső felhasználók számára szolgáltató felület tervezésénél ezt a célt is szem előtt tartották a fejlesztők.

A rendszer felépítése

A VOCAL rendszer alapját a helyi besorolási adatrekordokkal kontrollált USMARC formátumú adatbázisok képezik. A katalogizálási munka nagyon hasonlít a VOCAL bevezetését megelőző gyakorlathoz. A katalogizálók a megszokott munkafelületen egy új mentési opcióval találkoznak, és a korábbi munkafolyamatok is a megszokott módon folyhatnak tovább. Csupán két alapvető új szabályt kell betartaniuk: az első és legfontosabb, hogy mielőtt egy dokumentum leírását elkezdik, nemcsak a saját katalógusukban, hanem a VOCAL adatbázisban is ellenőrizniük kell, létezik-e már, és ha ott megfelelő rekordot találnak, azt kell „nyersanyagként” felhasználniuk, a rekord azonosítójának megváltoztatása nélkül. A másik kíváncsi, hogy alapértelmezettként az új mentési opciót használják, amely az új és a módosított rekordokat egyszerre menti a saját és a VOCAL adatbázisba. A VOCAL adatbázisban közvetlenül csak az adatkarbantartók dolgoznak. A háttérben a következő folyamatok zajlanak:

1. A katalogizáló nem talált felhasználható leírást, ezért új rekordot készít a helyi rendszerben, és menti mindkét adatbázisba.
2. A besorolási adatok automatikus ellenőrzése valószínűleg megállítja a mentési folyamatot, és a katalogizálónak az új bibliográfiai rekordhoz néhány új besorolási rekordot kell készítenie. Ezeket is menti mind a helyi, mind a VOCAL adatbázisba.
3. Amikor az új bibliográfiai rekordot a feldolgozó elmenti, meg kell erősítenie az összekapcsolást az új besorolási adatokkal a helyi adatbázisban, míg a VOCAL adatbázisban ez automatikusan megtörténik.
4. Ha a VOCAL adatbázisba került bibliográfiai leírásra szüksége van egy másik intézménynek, átemeli a helyi katalogizálás szerkesztő felületére.
5. A rekordot helyi példányadatokkal és tárgyszavakkal egészítik ki, az idegen tárgyszavakat törlik.
6. A bibliográfiai azonosító megtartásával ismét elmentik a helyi és a VOCAL adatbázisba egyaránt.
- 6.a. A helyi mentéskor a helyi adatbázis számára szükség lehet új besorolási rekordokra. A katalogizáló eldöntheti, hogy valamelyik módosított helyi rekordot használja fel vagy a VOCAL authority rekordját.
- 6.b. A VOCAL mentési folyamat ismét automatikus: a bibliográfiai mezők nagy része aktualizálódik, míg néhány mező (ETO-jelzetek, tárgyszavak, lelőhelyinformációk) esetében az új adatok a régiékhöz mellé fródnak.

A VOCAL rendszerben zajló katalogizálási munkára e folyamatok a legjellemzőbbek, de néhány egyéb mentési opció, mint a „VOCAL-ba ment”, „OPAC-

ba ment”, „munkafájlba ment” a bibliográfiai és besorolási rekordok sokirányú mozgását teszik lehetővé.

A használt modell számos előnyt nyújt anélkül, hogy jelentősen megterhelné a katalogizálókat: a központi adatbázis mind bibliográfiai, mind besorolási adat-rekordok tekintetében az összes helyi adatbázis aktuális állapotát tükrözi, és technikailag könnyű rekordexportot kínál. És megbízható lelőhelyinformációkat, alapot adva ezzel könyvtárközi és dokumentumszolgáltatási kapcsolatok automatizálására. Mindezt a központi adatbázis oldaláról nézve automatizált folyamatok teremtik meg, amelyek akkor is életben tartják a rendszert, ha nem áll jelentős munkaerő a központi adatbázis rendelkezésére.

Az automatikus folyamatok használatának természetesen vannak hátrányai is: önmagukban nem tudják megakadályozni a helyi adatbázisokból érkező besorolási adatok variáns formáinak egymásmellettségét. Megfelelő eszközt nyújtanak azonban ahhoz, hogy összegyűjtsék az alapanyagot egy magas színvonalú, koherens katalógushoz, amely a katalogizálási szabványok és a helyi szabályozás pontos betartása és a központi katalógus szerkesztésére áldozott munka árán válik valósággá.

Ez a modell nem ígéri, hogy a katalogizálás könnyű, akár kisegítő munkaerőre is rábízható munkává válik. A katalogizálóknak jól képzett és magas színvonalú munkát végző szakembereknek kell maradniuk, akik megszabadulva az azonos adatok újra és újra leírásának nyűgétől, az adatbázisok koherenciáját növelő besorolási adattárak szerkesztésére és a retrospektív adatbevitelre is kellő energiát fordíthatnak.

Az adatbázis minőségének megőrzését még egy automatizmus segíti. Az adatbázis első feltöltése során kialakulhatnak ugyanazt a dokumentumot feltáró duplumrekordok, hiszen a közös munka elkezdése előtt, bár adott volt az átvétel lehetősége, sokszor előfordult, hogy ugyanazt a dokumentumot több helyen is leírták. Ez zavaró lehet (különösen egy-egy nagyobb találati halmazt adó keresés során), ezért a háttérben folyamatosan fut egy program, amelyik minden rekordot megvizsgál, van-e párja. Ha igen, összeolvasztja a két rekordot, ebben az esetben nem kell az adatbázis építéskor tisztázni a rekordok azonosságának kritériumait, hanem egy folyamatosan változtatott kritériumrendszer is alkalmazható, amivel a menet közben összegyűjtött tapasztalatok is figyelembe vehetők a munka során.

Az adatbázis tartalma

1) Bibliográfiai tételek

Az osztott katalogizálás a tagok eddigi rekordbázisán indul, amely széles skáláját vonultatja fel a dokumentumoknak: a társulásnak tagja három általános gyűjtőkörű egyetemi könyvtár, viszonylag hosszú gépi katalogizálási és kölcsönzési múlttal és ennek megfelelően jelentős, több százezres rekordállománnyal.

A KLTE kötelespéldányai a magyar anyag szisztematikus jelenlétét szavatolják 1986-ig visszamenően, és *jelentős az MNB-ben nem reprezentált, 1976 előtti dokumentumtermés feltártsága.*

Az 1900–1976 közötti időszakból: JATE – 84.000 tétel, KLTE – 39.000 tétel, RTA – 30.000 tétel; 1800–1900 között: JATE – 9100 tétel, KLTE – 2500 tétel,

RTA – 24000 tétel, 1800 előtt: JATE – 3000 tétel, KLTE – 250 tétel, RTA – 12.000 tétel)

A tudományegyetemek tanszéki és intézeti könyvtárai, illetve a társulásokhoz tartozó szakkönyvtárak révén bizonyos szakterületek az átlagosnál erősebben képviselve, ezek közé tartozik a matematika, az anglisztika–amerikanisztika, a germanisztika, az irodalom- és történettudomány, a keleti népek története, kultúrája, a képző- és iparművészet, az erdészet és az orvostudomány.

Az adatbázis jelentős folyóiratállományt tartalmaz, és érdemes felfigyelni néhány speciális dokumentumtípus jelenlétére: CD-ROM (150 tétel), zenei CD-k (2600 tétel), kották (300 tétel), önálló vagy hagyományos műveket kiegészítő Internet-dokumentumok (260 tétel), videodokumentumok (500 tétel), történeti és művészeti értékű grafikai, ill. fotógyűjtemény. *Színesíti az adatbázis kínálatát az a tény, hogy megyei könyvtárakat is tagjai között tudhat.*

2) Lelőhelyinformációk

Egy adatbázis értékét, különösen ha (mint jelen esetben is) lelőhelytájékoztatásra és könyvtárközi kölcsönzések továbbítására is vállalkozik, bibliográfiai tartalma mellett jelentősen meghatározhatja, hogy hány intézményre vonatkozó lelőhelyadatot tartalmaz. A jelenleg épülő (és március 19-i adatok szerint 265 ezer besorolási és 170 ezer bibliográfiai rekordot tartalmazó) adatbázisba való bekerülésre 16 intézmény áll sorban: felsőoktatási intézmények könyvtárai mellett három megyei könyvtár is.

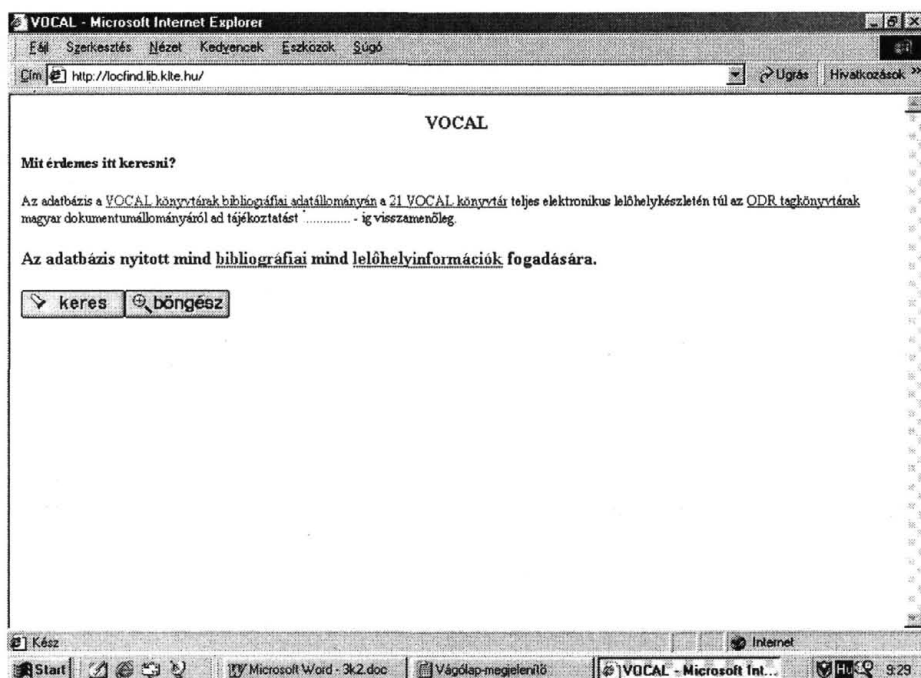
Az együtt katalogizálni kívánó könyvtárak lelőhelyadatain kívül az adatbázis más intézményekhez is kapcsolódik a lelőhelyadatok átvétele érdekében.

A lelőhelynyilvántartó rendszer működése

A tagok katalógusainak ismeretében feltételezhetjük: a VOCAL adatbázis alkalmas arra, hogy egy lelőhelyadatbázis bibliográfiai alapja legyen, legalábbis a legfrissebb könyvek és legalább másfél évtizedre visszamenő magyar dokumentumtermés esetében. Egyszerű mechanizmust kínál a rendszerhez csak lelőhelyadatokkal csatlakozni kívánók számára: hogy a lelőhelyadatok közvetítése se okozzon gondot, megteszi ezt a Könyvtárellátó Kht. a tőle vásároló és az őket erre felhatalmazó könyvtárak esetében.

A KELLO-rekordok útja

A rendelés teljesítése után a KELLO minden, az általa kiszállított, illetve az általa fenntartott boltban vásárolt könyvről készít egy lelőhelyrekordot. Jelenleg ez a rekord az adott könyv ISBN-jét és a megrendelő könyvtár KELLO-azonosítóját tartalmazza. Az e rekordokat tartalmazó fájlok minden éjszaka automatikusan áttöltődnek a KLTE Központi Könyvtárának szerverére. Itt a KELLO-kódokat kicserélik az adott könyvtár szabványos OSZK-kódjára (pl. D1), ezután a VOCAL adatbázisából az ISBN alapján válogatják az adott könyvhöz tartozó bibliográfiai leírásokat, majd kiegészítik a könyvtár lelőhelykódjával, és visszatöltik a katalógusba. Ha az adatbázis még nem tartalmazza a keresett bibliográfiai leírást, a lelőhelyrekordot félreteszi a rendszer a következő éjszakára. Ezt

a módszert használva a kiszállított könyvek KELLO-jegyzékének összeállítását követő éjjel a rekordok megkapják új lelőhelyeiket. Így előfordulhat, hogy a könyvet rendelő könyvtárban még fel sem dolgozott dokumentumok már szerepelnek az adatbázisban. Ez a jelenség a betöltés késleltetésével szükség esetén kizárható. (Továbbfejlesztési irány lehet, hogy betöltés előtt a dokumentum meglétét ellenőrzik a lokális katalógusban.)

Az adatbázis nem tartalmazza a könyvtárakon belüli lelőhely-információkat, csak azt, hogy melyik könyvtár állományában szerepel legalább egy példány a keresett dokumentumból. A rendszer nyitott, minden könyvtár elküldheti a más forrásból beszerzett dokumentumainak lelőhelyrekordjait, illetve a rendszeres, automatikus frissítés is megoldható, ehhez azonban, biztonsági okokból, személyes kapcsolatfelvételt van szükség.

A lelőhelyeket tartalmazó fájl minden sorában egy ISBN és a könyvtár azonosítója szerepelhet:

<isbn> <kello-azonosító>

vagy

<isbn> <oszk-azonosító>

A VOCAL rekordjaival kiegészített lelőhelyadatbázis a következő címen érhető el:

* Z39.50: locfind.lib.klte.hu 210

* web: http://locfind.lib.klte.hu/ Z39.50 szerver

A Z39.50-es szerver alapértelmezett adatbázisa tartalmazza a lelőhely-információkat. Felhasználói nevet nem kér a rendszer. A USE-attribútum számára a bib1-es attribútumtábla elemei közül a következők használhatóak: 1004, 1, 1003,

4, 21, 29, 45, 2002, 54, 7, 8, 30, 12, 1028, 14, 31, 1018. A relációs attribútum csak a 30-as USE-attribútumra értelmezett, lehetséges értékei a szokásosak. A találati halmaz maximum 300 elemű lehet, nagyobb halmaz esetén a szerver hibát jelez. A rekordok megjelenítése USMARC és SUTRS formában lehetséges.

WEB OPAC

A Weben keresztül a Corvina-rendszer módosított WEBOPAC moduljával kereshetünk a lelőhely-adatbázisban. A keresett dokumentum megtalált lelőhelyei részletesebb lelőhelyinformációkhoz vezethetnek el, ha az adott könyvtár rendelkezik WEB-es OPAC-al, és az alkalmas a kapcsolat kialakítására, akkor a könyvtár neve hyperlink lesz, amire kattintva a helyi katalógusból kapjuk meg a keresett dokumentum adatait. Ezzel a módszerrel pontosan megtudhatjuk a helyi lelőhelyadatokat és a dokumentum aktuális kölcsönzési státuszát. Az OPAC alkalmassága azt jelenti, hogy megadható egy karaktersorozat, amihez az ISBN-t hozzáillesztve egy érvényes URL-t kapunk, és az éppen az adott könyv adatait választja ki a helyi katalógusból. Például ilyen karaktersorozat: http://www.lib.klte.hu/voyager/opac/wpac.cgi?ccl=find_isbn_. Így tehát a központi katalógusban csak minimális lelőhelyadatokat kell tárolnunk, mégis részletes és aktuális adatokat kaphatunk a dokumentumokról.

Az WEBOPAC-ban indított keresések lehetőséget adnak elektronikus könyvtárközi kérések küldésére a tulajdonos könyvtárakhoz, amennyiben ehhez hozzájárulnak: a lelőhelyködből kiolvasható információknak és a kikeresett doku-

Voyager Library System. Query Page - Microsoft Internet Explorer

Értékelés Szerkesztés Nézet Kedvencek Eszközök Súgó

Cím <http://vocal.lib.klte.hu/corvina/opac/wpac.cgi> Ugrás Hivatkozások

Lelőhelynyilvántartó adatbázis

Elektronikus Katalógus

mint Szerző

and or

mint Cím

and or

mint Tárgyszó

Kiadási idő: .

Nyelvr.: Osszes Típus: Osszes

Találatok száma egy lapon: 5

Keresés Törlés

Corvina WWW Gateway v3.0 © 1998 Dataware Ltd.

Kézikönyv Internet

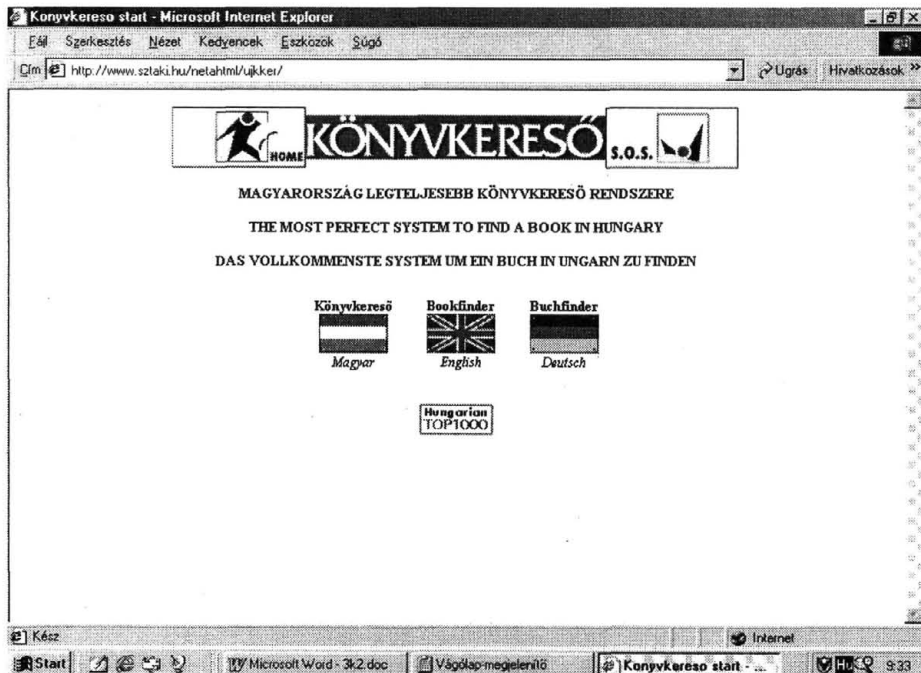
Microsoft Word - 3k2.doc Vágólap-megjelenítő Voyager Library System 9:31

mentum bibliográfiai adatainak felhasználásával könnyen szerkeszthető egy elektronikus levélben továbbítható könyvtárközi kölcsönzési kérés. Az elektronikus levélben továbbított kérések fogadása a könyvtáraktól nem követel külön fejlesztést. Ez a lehetőség azonban csak a regisztrált felhasználók, elsősorban könyvtárak számára áll fenn. Az elektronikus könyvtárközi kölcsönzésben részt nem vevő könyvtárak hagyományos postai címét írja ki a rendszer. A fentiekben vázolt program mind szándékaiban, mind technikai lehetőségeiben nyitott további, együtt katalogizálni vagy lelőhelyadatokkal csatlakozni kívánó partnerek fogadására.

Könyvkereső – könyvinformációs rendszer az interneten (Fazekas Emőke, Goda Gábor, MTA – SZTAKI)

A *Könyvkereső* az Interneten keresztül, a hagyományos böngésző programok segítségével elérhető információs rendszer, amely naprakész adatokat szolgáltat a Magyarországon megjelenő könyvekről, és segíti e könyvek beszerzését. Az 1993 óta épülő adatbázis jelenleg több mint 50.000 könyv, 4000 kiadó, terjesztő és bolt adatait tartalmazza. Létrehozói: a Felix & Co. (vezetési tanácsadó), az MTA SZTAKI (szoftverfejlesztő), a TypoTeX (elektronikus kiadó) és az EURO-WEB Internet-szolgáltató cég.

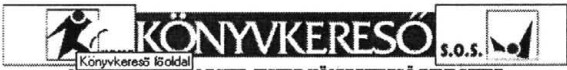
1. A *Könyvkereső* az EuroWeb Internet-szolgáltató gépén, a <http://www.konyvkereso.hu> címen található, magyar, német és angol felhasználói felülettel.

Könyvkereso - Keresés szerző, cím, kulcsszó szerint - Microsoft Internet Explorer

E4 Szerkesztés Nézet Kedvencek Eszközök Sütő

Cím http://www.szaki.hu/netagi/ukket/indexm.cgi?kos=35296&m=szem.htm Ugrás Hívközzések

Könyvkereső S.O.S.
MAGYARORSZÁG LEGTELJESEBB KÖNYVKERESŐ RENDSZERE

Keresés Új könyvek Könyvek a hírlán Bemutatóink

 Keresés könyvre

További keresések

Elegendő egyetlen szót írni valamelyik mezőbe, ?-el egy, *-gal több betűt helyettesíthet.
A kulcsszóra keresés a cím, tartalom, szinopszis, fő- és albesorolás mezőiben való keresést jelenti.

☐ szerző, cím, kulcsszó

☒ ISBN

☐ témakörök

☐ összetett keresés

☐ idegen nyelvi könyvek

☐ kiadók, terjesztők, boltok

Szerző: és

Cím: és

Kulcsszó: és

Keresés Törés

50 könyv / oldal

Mintakeresések

019114 látogató

1998.06.22. óta

- Szerző mezőbe "Jókai" szót írva megtaláljuk mind Jókai Mór, mind Jókai Anna könyveit.
- Szerző mezőbe "Jókai An*" szót írva Jókai Anna műveit kapjuk.
- Cím mezőbe "térkép*" szót írva megtaláljuk a megjelenített képeket.

Parancsikon: indexm.cgi?kos=35296&m=index.html

Start   Microsoft Word - 3k2.doc Vágólap-megjelölő Könyvkereso - Keres... 9:39

A barátságos, könnyen kezelhető keresőfelület mögött a Dataware Technologies cég hatékony, gyors válaszidővel dolgozó BRS/SEARCH szöveges adatbázis-kezelője működik. Tájékozódhatunk benne cím, szerző, kiadó, sorozatcím, ISBN, kiadási év, a könyv nyelve alapján, és lehetőség van a tartalmi besorolás, a szinopszis vagy akár a tartalomjegyzék tetszőleges szövegrészletére keresni. Könyvek mellett kereshetünk kiadók, terjesztők, boltok adataira is.

A megtalált könyv adatait tartalmazó oldalról tovább böngészhetünk: megtekinthetjük a szerző összes többi könyvének adatait vagy (ha sorozat része) a sorozat többi könyvét stb. A kapható könyvek meg is rendelhetők a Könyvkereső rendszeren keresztül, amelyet felkészítettek arra is, hogy a rendeléseket e-mailen vagy faxon közvetlenül a kiadókhöz továbbítsa. A megrendelések azonban egyelőre a Könyvkereső levelesládájába érkeznek, és onnan jutnak tovább. A teljes automatizmusra azoknál a kiadóknál fognak csak áttérni, akik szerződésben vállalják a megrendelések teljesítését.

A Könyvkereső egyik legfontosabb célja a minél szélesebb körű, naprakész könyvinformáció szolgáltatása. Ehhez szükség van az aktuális adatok gyors és az adatszolgáltató számára is kényelmes begyűjtésére. Ennek sikere nagy mértékben a könyvszakma segítségén is múlik. Az együttműködés előmozdításához kifejlesztettek egy online és egy hozzá csatlakozó offline karbantartó rendszert.

Azok a kiadók, amelyek már most jó internet-hozzáféréssel rendelkeznek, a WEB-en keresztül bejelentkezhettek, és kereshetnek az online rendszerben, az új adatokat online rögzíthetik, az esetleges régi, hibás bejegyzéseket online módosíthatják. A csatlakozni vágyó kiadók online módon regisztrálhatnak magukat a rendszerbe. Azok a kiadók, amelyeknek nincs internet-kapcsolatuk, és a

karbantartást nem ezen keresztül akarják végezni, letölthetik a saját könyveik adatait az off-line rendszerbe, ott bővíthetik, módosíthatják, majd visszatölthetik az adatokat. Azok a kiadók pedig, amelyek nem használnak internetet, megkaphatják lemezen a Könyvkereső adatbázisban lévő könyvek adatát, az offline program segítségével módosíthatják, bővíthetik azokat.

Természetesen a Könyvkereső irodája továbbra is fogad, gyűjt és rögzít papír alapú információkat is, így minden kiadó választhatja a számára legkényelmesebb adatszolgáltatási megoldást.

Fehérvári könyvtárak az interneten (Szűcs Gabriella – Komlósi József)

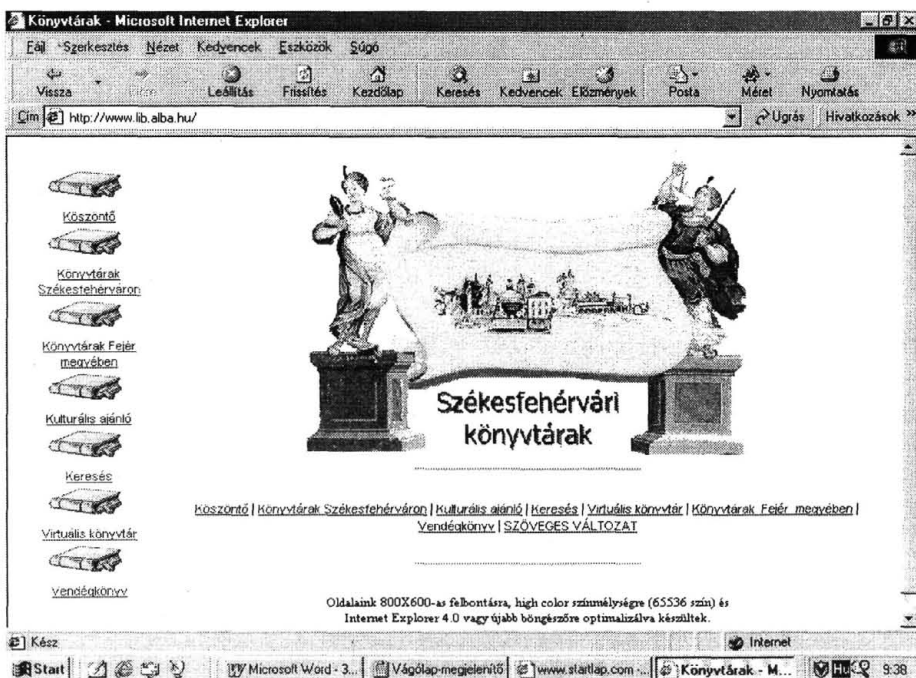
Székesfehérvár és Fejér megye könyvtárai állományukkal, szolgáltatásaikkal, fenntartóikkal, gépesítésükkel ugyanolyan változatos képet mutatnak, mint a magyar könyvtárak általában. Számos kis, néhány ezer kötetes, évtizedek óta működő szolgáltatóhely és iskolai könyvtár mellett a vállalati, szakkönyvtári gyűjtemények általában 40-50.000 kötetesek. Az igazán nagy állományokkal együtt (megyei könyvtár, szakszervezetek könyvtára, VOK könyvtár, felsőoktatási könyvtárak, városi könyvtárak stb.) a megye könyvtárainak összes állománya közel 3 milliós. Minden ötödik lakos tagja egy vagy több könyvtárnak.

A közismert gazdasági okok miatt a könyvtárak nem tudtak önerőből fejleszteni a nyolcvanas-kilencvenes években, akkoriban az alapszolgáltatásokra is alig futotta. A fenntartók, a könyvtárosok és az „átlagolvasó” energiáját az életben maradás napi teendői kötötték le.

Manapság is többségben vannak az egyetlen számítógéppel sem rendelkező, sőt azt nem is tervezhető, jelentős gyűjteménnyel rendelkező nagyközségi, községi, szak- és iskolai könyvtárak. Másutt online katalógusokat építenek az utóbbi két-három évben pályázatokon nyert integrált könyvtári rendszerekkel és programokkal, mint pl. Szirén, Aleph, Textar, Tinlib stb.

Napjainkban nem számít újdonságnak a könyvtári szolgáltatások hálózati integrációja. Egyre több közgyűjtemény és könyvtár szolgáltatása válik egyetlen hálózati belépéssel elérhetővé, megkönnyítve és jelentősen meggyorsítva a könyvtárak közeli s távoli használóinak tájékozódását. A nyilvánvaló különbségek és a sokszínűség mellett nem szorul különösebb magyarázatra, védelemre, igazolásra az a szándék, hogy könyvtárainkról az internet segítségével is hírt adjunk. Nem csupán pályázati szinten reális (bár ott éppen újabban irreális), hogy a lassan, különböző technikai háttérrel, különböző operációs rendszerrel, kevés szakemberrel, többnyire lelkes amatőrökkel épülő intézményi hálózatok „teljes” kialakulását semmiképp ne várjuk meg, sőt a közös felhasználói felületen – honlapon – minden Fejér megyei könyvtárnak lehetősége legyen szolgáltatásai publikussá tételére.

E cél érdekében a Vörösmarty Mihály Megyei Könyvtár technikai és tartalmi fejlesztésekhez kért támogatást 1997-ben – formálisan a székesfehérvári könyvtárak megbízásából – valójában a Magyar Könyvtárosok Egyesülete Fejér Megyei Szervezete képviselőjében. A Nemzeti Kulturális Alap Digitális Kultúra Kollégiumának pályázati támogatása az induláshoz szükséges technikai minimu-

mot, a szerveren tartás költségeit fedezte. A székesfehérvári önkormányzat kulturális támogatása a grafikai tervezés költségeihez járult hozzá. Pályázati támogatásokból a www.lib.alba.hu cím alatt egy elektronikus könyvtár alapjait teremtettük meg. Székesfehérvár könyvtárai közül – az általános iskolákat kivéve – 40 intézménytől, könyvtártól kértünk adatokat.

Arculatuk megismerésére, jellemzőik feltérképezésére törekedtünk, ezért a könyvtár állományáról és szolgáltatásairól, személyzetéről és kiadványairól, használatának feltételeiről és módjáról, kapcsolatairól és erősségeiről, gépesítési terveiről, valamint a vele kapcsolatos közhasznú, általános tudnivalókról kérdeztünk.

Fejér megye könyvtáiról egyelőre csak címadataink vannak. Az adatlap bevált, a hiányzó általános iskolai és megyei-települési könyvtáraknál is ezt fogjuk használni. Kiemelkedő fontosságúnak tartjuk az online tájékoztató szolgálat fokozatos fejlesztését, noha e téren még nagyon kevés az igazodási pont, a következő magyar minta. Jelenleg gépi keresést (böngészők) és könyvtárosi keresési lehetőséget ajánlunk látogatóinak. A virtuális olvasószolgálat érdekes, következtetések levonására is alkalmas tapasztalatairól – az állandóan gyarapodó kérdéseket átgondoltan elemezve – a konferencián szeretnénk beszámolni. Virtuális könyvtárunk polcain a más szolgáltató gépeken levő könyvtárakról, katalógusokról, folyóiratokról és kiadókról gyűjtünk, rendszerezünk, frissítünk kapcsoló adatokat. Első virtuális kiállításunk fényképezőgéppel készült fotóin néhány szép, a helyi könyvtárakban megtalálható régi könyvet mutatunk be. Magától értetődően tettünk eleget a régió legjelentősebb irodalmi, művészeti, kulturális folyóirata, az Árgus szerkesztősége felkérésének, amikor leg-

Erich Kästner, a német gyermekkultúra magyarországi követe

*Gondolatok az MKE Gyermekkönyvtárosok Szekciója
és a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár által rendezett
Erich Kästner Emlékkonferenciáról*

*„A jó gyerekkönyv
ugyanolyan fontos,
mint a jó kenyér.”
Erich Kästner*

Erich Kästner születésének 100. évfordulóját hogyan is ünnepelhetné megfelelőbben a gyermek- és ifjúsági irodalommal foglalkozók köre, mint a nagy író életműve feldolgozottságának javításával, befogadásának elősegítésével.

Ezt ismerte fel a *Magyar Könyvtárosok Egyesülete Gyermekkönyvtáros Szekciójának* vezetője, Kucska Zsuzsa, amikor az előadókat tekintve nemzetközi, a résztvevők vonatkozásában országos Erich Kästner Emlékkonferenciát rendezett 1999. május 12–13-án. A konferenciának a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár központi olvasóterme és VI. sz. Gyermekkönyvtára adott helyet.

Már a konferencia programjából és az előadók névsorából is kiderült, hogy a gyermek- és ifjúsági irodalom ügyével foglalkozók saját professziójukat tekintve más és más szemszögből vizsgálva járulhatnak hozzá a gyermek- és ifjúsági irodalom befogadásához, kutatásához, elismertetéséhez: az egyetemi és főiskolai oktató az életmű kutatásával, az általános iskolai tanár és tanító meg a könyvtáros művek megismertetésével, megszerettetésével, a művek befogadásának különböző módszerekkel történő elősegítésével, az illusztrátor az illusztrációk értékeinek bemutatásával.

Dr. Fodor Péter, a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár főigazgatója és Póbori Ágnes, a Belvárosi Régió igazgatója megnyitó és köszöntő beszédükben személyes hangon beszéltek Erich Kästner ifjúsági műveinek jelentőségéről saját gyermekkori olvasmányélményeik sorában.

A német kutató, Dr. Bernd Dolle-Weinkauff meghívásának gondolatát a Johann Wolfgang Goethe Egyetem Ifjúsági Irodalomkutató Intézete által szervezett nemzetközi Kästner-konferenciák magyarországi visszhangja is megerősítette. Előadása pedig igazolta, hogy a nemzetközi kitekintés a gyermekirodalom területén is mennyire indokolt.

Dr. Bernd Dolle-Weinkauff előadásából a legújabb Kästner-kutatások eredményeit ismerhették meg a konferencia résztvevői.

A 100. évfordulóra a németországi kutatás Kästner életművének szinte minden szegletét átvilágította. Megjelent két új monográfia is, a régieket pedig újra kiadták.

Regényeinek megjelenési adatai alapján Erich Kästner a Grimm-fivérek után a német gyermekkultúra legjelentősebb képviselője a világon – mondta a német előadó, akinek előadásából ezúttal kiemelünk néhány jelentős megállapítást.

A múltban – mondotta – meglehetősen előtérben álltak a gyerekek és a felnőttek erkölcsével és nevelésével kapcsolatos kérdések Kästner mint gyermekíró méltatásánál. Gyermekirodalmi műveinek esztétikai minőségei sokkal kisebb figyelmet kaptak, mint ami azokat megillette. Ezért a frankfurti kutató professzor elsősorban a szerző ifjúsági regényeinek műfaji sajátosságaival foglalkozott, rámutatva az egyes művek műfaji elődeire.

A gyermek-krimi „megsokszorozott hősök”-et is tartalmazó modellje valójában Kästner nyomán terjedt el. Az előadásból azt is megtudhattuk, hogy „A két Lotti”-nak először a filmtervezetét írta meg az író „összetévesztésig hasonló” címmel. Erich Kästner vonzódása a filmhez magyarázza regényének filmszerű elbeszélői struktúráját.

A „Május 35” c. regénnyel Kästner a szociálkritikus mesék szerzőinek társaságában találta magát, „Az állatok konferenciájá”-val pedig még egyszer visszatért egy politikai gondolat: a békés, toleranciára épített világ ideáljának ábrázolásához. Kästner gyermekregényei kiválóan profitáltak az író újságírói gyakorlatából, méghozzá a tiszta, korszerű nyelvezet vonatkozásában, s azon képességét illetően, amellyel az olvasó figyelmét fel tudta kelteni s ébren tudta tartani az elbeszélés tárgya iránt.

Erich Kästner igazi hatásának megismeréséhez alkotásai széles nemzetközi hatásának és befogadásának ismerete vezethet el. Ezért kezdeményezte a frankfurti kutatóintézet vezetője, Dr. Hans-Heino Ewers professzor úr annak vizsgálatát, hogy az egyes országokban milyenek a Kästner-regények megjelenési adatai, az eredeti művekkel összevetve milyenek a műfordítások, és melyik országban hogyan fogadta a műveket az irodalomkritika.

E kérdések magyar vonatkozásairól e sorok írója először a frankfurti egyetemen beszélt, a mostani budapesti konferencia pedig lehetőséget adott arra, hogy e kutatás eredményei magyar nyelven is elhangozzanak.

Magyarországon négy nagy jelentőségű évtized van Erich Kästner műveinek kiadásában: a harmincas évek, amikor öt új Kästner-regény jelent meg az eredeti után szinte azonnal magyar nyelven; azután az 50-es évek vége, amikor az „Emil és a detektívek” és „A két Lotti” magyar műfordítása megjelent; valamint a 80-as, 90-es évek, amikor különösen „A két Lotti” éli meg 2-3 évenkénti állandó újabb kiadását.

Déry Tibor műfordítása két zseniális író találkozása a magyar változat lapjain, amelybe persze belekerült a fordítás korának néhány sajátossága is.

A konferencián a továbbiakban az illusztrációk elemzése kapott teret. Walter Trier illusztrációi még ma is hatnak, mert nagyszerűek, és szinte részeivé váltak a könyveknek! Egy mai illusztrátor azonban más műfajú és technikájú illusztrációkat készítene – hangzott el Sárkány Győző, Rényi Krisztina és Vida Győző, a Magyar Illusztrátorok Társasága tagjainak előadásában.

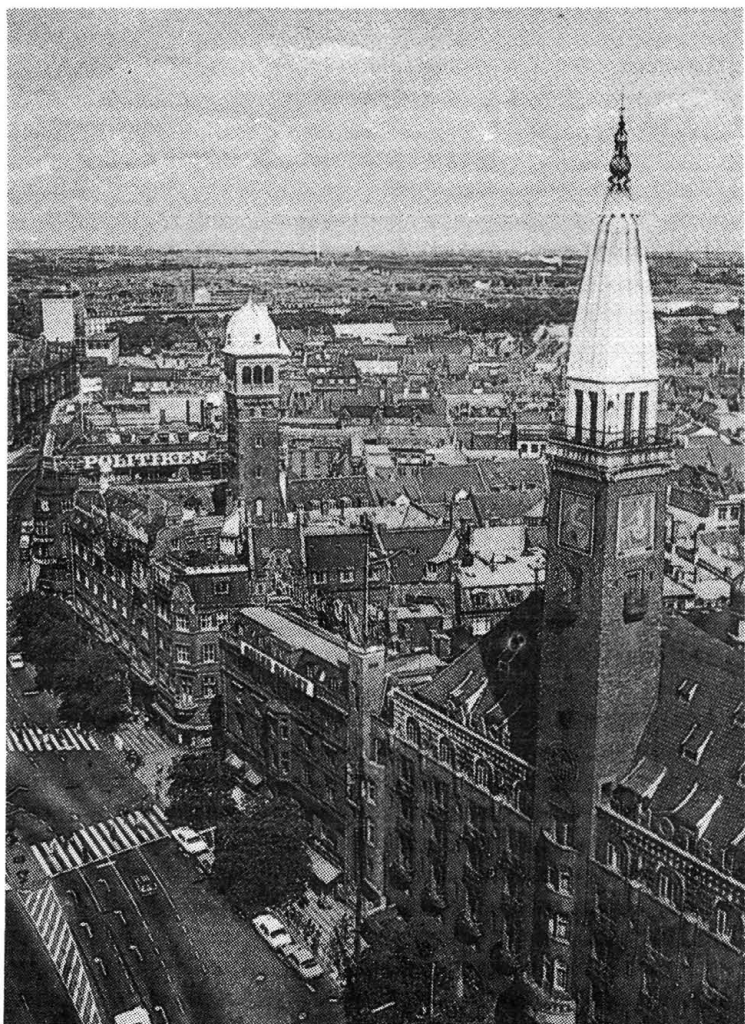
A konferencia további jelentős részében azoké a magas színvonalú módszertani kultúrával rendelkező pedagógusoké, könyvtárosoké volt a szó, akiknek köszönhetően a Kästner-regények igazán eljutnak gyermekolvasóikhoz, és akik segítik őket abban, hogy a művek befogadása igazi élménnyé váljon, s reflexióik

rajzokban, szerepjátékokban és más, az olvasáshoz kapcsolódó kreatív tevékenységekben kifejezésre juthassanak. (Előadásuk sorrendjében: Dr. Bihari Albertné, Dr. Harangozó Attiláné, Endrédiné Szabó Erika, Tóth Rita, Kucska Zsuzsa.)

Jelentős volt továbbá Chászárné Simon Alice kiselőadása, aki „A két Lotti” iskolai feldolgozását segítő módszertani füzetét bocsátotta vitára, valamint Gyárfásné Kincses Edité, akinek „A két Lotti”-nak mint házi olvasmányoknak a feldolgozásához készült színvonalas elemzése nagy népszerűségnek örvend. Az előadások szép íve elvezetett az elméleti kérdésektől a gyakorlathoz.

A konferencia Erich Kästner születésének évfordulója alkalmából szerveződött. De egyúttal kifejezésre jutott benne a törődés a gyermek- és ifjúsági irodalom sorsával, helyzetével és mindenekelőtt olvasójával.

Lipócziné Dr. Csabai Sarolta

IDŐBEN SZÓLUNK!

Az Országos Széchényi Könyvtár Könyvtártudományi és Módszertani Központ tanfolyamai

Egyéves könyvtárosasszisztens-iskola

A tanfolyamot a 10/1995 (IX. 22.) sz. MKM-rendelet alapján szervezzük. Az oktatás szeptember közepén indul, és 2000. június közepén záróvizsgával fejeződik be. A képzés kéthetente két napot vesz igénybe. A jelentkezés feltétele: érettségi.
Jelentkezési határidő: 1999. augusztus 25.

A tanfolyam díja: félévenként 25 ezer Ft, a záróvizsga díja: 10 ezer Ft.

Alapfokú számítógépkezelő, -használó tanfolyam

Témakörei:

számítástechnikai alapismeretek, hálózatkezelés, elektronikus levelezés, Internet, adatbázis-kezelés, látványtervezés/grafika, szövegszerkesztés, táblázatkezelés.

A szakképesítést adó képzést a művelődési és közoktatási miniszter által kiadott rendelet alapján szervezzük.

A két féléves oktatás szeptemberben kezdődik (havonta két egymást követő nap), a záróvizsgára 2000 júniusában kerül sor.

Jelentkezési határidő: 1999. augusztus 15.

A tanfolyam díja: félévenként 25 ezer Ft, a záróvizsga díja: 10 ezer Ft.

Kétnapos Internet-tanfolyam

Az Internet technikai alapjai, elektronikus levelezés, a böngészők használata, a könyvtári szolgáltatásban hasznosítható információk az Interneten, honlapkészítés.
Részvételi díj: 6000 Ft

Időpontok: szeptember 8–9., 15–16., 20–21., 29–30.

október 4–5., 13–14., 18–19.

(A megadott időpontokban csak 9 fő jelentkezése esetén tartjuk meg a tanfolyamot, ellenkező esetben más időpontot ajánlunk fel a jelentkezőknek.)

Címünk:

Országos Széchényi Könyvtár Könyvtártudományi és Módszertani Központ
oktatási és módszertani osztály, Budapest, Budavári Palota, F-épület 1827

Telefon:

2243-821 Törökné Jordán Katalin (asszisztentanfolyam)

2243-820 Fejős László (számítástechnika),

ill.: 2243-819 (osztálytitkárság)

Látogatás a Londoni Nemzetközi Könyvvásáron és a Libtech '99-en

Ez év március 28-tól 31-ig rendezték meg a Nemzetközi Könyvvásárt és a hozzá kapcsolódó Libtech '99-et. A pontos angol címe ez volt: London International Bookfair Internet Librarian and Libtech International '99. Mindkét rendezvény jó pár éves múltra tekinthet vissza. Az utóbbinál azonban korábban nem London volt a székhely, hanem a London északi részéhez közel fekvő kis egyetemi város, Hatfield. Így volt ez 1996-ban és 1997-ben is. 1998-ban elmaradt. Ezután úgy döntöttek a szervezők, hogy 1999-ben ismét megrendezik, de már oly módon, hogy összevonják a korábbi években már hagyományosan megrendezett Nemzetközi Könyvvásárral, és behozzák London központjába az Olympia 2 kiállítási csarnokba. A rendezvényt nagyon könnyű volt megközelíteni, mivel a földalatti vasút District vonalából egy szárnyvonal ágazik ki, és közvetlenül a kiállítási csarnok mellett van a végállomása. Ezenkívül elővárosi vasútállomással is rendelkezik. A Könyvvásár ünnepélyes megnyitója március 28-án délelőtti tíz órakor történt, és ezután a nagyközönség is birtokba vehette a kiállítást. A belépődíj tizenöt font volt, ami egyúttal a regisztrációs költséget is jelentette.

Az előzetes tájékoztató úgy szólt, hogy kb. 23.000 könyvkereskedő, kiadó, jogi szakember és könyvtáros találkozhelye lesz Nagy-Britanniából és a tengerentúlról, ezeröttszáz céggel

negyvenöt országból. A tulajdonképeni könyvkiállítást a Nagy- és a Nemzeti Csarnokban rendezték meg az Olympia 2-n belül, és ez óriási helyet vett igénybe. Legalább három óra kellett a teljes bejárásához. Frissítőkről a földszinten és az emeleti galériákon elhelyezett büfék gondoskodtak.

Az eseményen természetesen az angol nyelvterület dominált, kisebb részben a francia, német, olasz és spanyol. Sajnos egyetlen magyar kiállítót sem láttam. Más közép-kelet-európai ország sem volt képviselve. A nemzetközösségi államok is szép számmal megjelentették a kiadványaikat. (Kanada, Ausztrália, India stb.) A könyvek műfaja legnagyobb részt szépirodalom volt, de tekintélyes mennyiségű művészeti kiadványt is lehetett látni, ezenkívül számos kiadó hozott gyermekeknek szóló publikációkat is. Úgy látszik, hogy a könyvkereskedelem is egyre inkább elektronizálódik. Ezt mutatja, hogy sok cég nagyon korszerű online címkereső szolgáltatást mutatott be közvetlen online módon és CD-ROM-on is (pl. a Whitaker cég BookBank adatbázisa Windows 3.1 és '95 környezetben). Ezenkívül a TURPIN, az EVERETTS, a BLACKWELL cégek is hasonló kiváló megoldásokkal jelentek meg. A CD-ROM szolgáltatók között a SilverPlatter volt a vezető. Nagy élmény volt látni az OCÉ cég teljeskörű digitális nyomdai berendezését, mellyel helyben készítettek több kiadványt.

Az összes munkafolyamatot látni lehetett az óriási hengerről legördülő papírtól a kész könyv körbevágásáig. Ez utóbbi esemény is mutatta, hogy egyelőre nem kell félni attól, hogy az elektronizáció kiszorítja a nyomtatott írást.

A Libtech '99 kiállításnak a megnyitója 29-én, hétfőn volt, szintén délután tíz órakor. Itt a legkorszerűbb könyvtári technológiát mutatták be. Aki számít valamit a szakmában, az mind jelen volt, hogy csak a Magyarországon is ismert cégeket és integrált könyvtári rendszereket említsem. (Ex Libris, ALEPH500; FretwellDowning Informatics, OLIB7; Endeavor, VOYAGER). Ezenkívül még sok más cég is megjelent nagyon jó alkalmazásokkal (ADLIB, CAIRS, LINES, GLAS, AUTOLIB).

Ebből a hatalmas választékból egy rendszert emelnék ki: az ALICE-t. 1993-ban a Prágai Nemzetközi Könyv- és Könyvtári Kiállításon jártam, az ott jelenlévő Softlink cég pavilonjában figyeltem fel a nyomtatott formában kiadott tájékoztató kiadványra az ALICE integrált könyvtári rendszerről. Amikor jobban elmélyedtem a tanulmányozásában, akkor láttam, hogy ez egyike a legjobb alkalmazásoknak, ha nem a legjobb, összehasonlítva más hasonlókkal. A legfőbb érv mellette a nagyfokú rugalmassága. Nem kell az egész rendszert egyszerre megvenni, ezáltal hatalmas kiadással terhelni a könyvtárat, elég modulonként és időben széthúzni megvásárolni és telepíteni. Annnyira megtetszett, hogy amikor posztgraduális egyetemi tanulmányaimat befejeztem, a szakdolgozatomba is beépítettem az ALICE egyes részeit. Itt a Libtech '99-en nagy örömmre ismét találkoztam vele, immár továbbfejlesztett formában.

Három fő modulcsoportra oszlik: alapmodulok, kiegészítő modulok és speciális modulok. Jelenleg ez kb. összesen 64 modult tesz ki. Természetesen ezt nem kell mind megvásárolni, hanem belőlük válogatva a könyvtár profiljának megfelelően, a legcélszerűbben és legrugalmasabban lehet összeállítani egy integrált könyvtári rendszert.

Alapmodul: pl. katalogizálás, visszakeresés (OPAC);

Kiegészítő modul: pl. időszaki kiadványok kezelése;

Speciális modul: pl. CD-ROM.

Gondolom, ez okozza a hihetetlen népszerűségét. Ha hinni lehet az adatoknak, Nagy-Britanniában és Írországon már 1500 telepítés van, szerte a világban kb. hatezer.

Az 1993-ban megismert rendszer még karakteralapú volt, a most bemutatott már grafikus felületen működik, Windows '95 vagy Windows NT alatt. Időközben újabb modulokkal egészült ki: pl. multimédia kezelés, web keresés, Internet kapcsolat stb.

Nem hiányoztak az eseményről a nagy online szolgáltatók sem. Itt első helyen a DIALOG-ot említeném mint a legismertebbet és az INSPEC-et mint az elektrotechnika és az elektronika nagy adatgyűjteményét. Ez utóbbinál CD-ROM adatbázisból lehetett a helyszínen keresni.

A kiállítások mellett konferenciákat is rendeztek plenáris üléssel és a szekciókkal. Címek innen: A könyvtártól az információs centrumig, Internet tanítása ötven perc alatt, Oktatás a Weben keresztül stb.

Nagyon hasznos és tanulságos volt a két kiállítás meglátogatása, és remélhetőleg a jövő évit ugyanilyen sikerrel rendezik meg.

Hadrovics Gábor

Fülöp Géza emlékkönyv

A kerekszámú születésnapj ünnepségekre (általában 70., 80., 85. születésnapokra) kiadott Festschrift a legrégebbi és a legrangosabb tudományos műfajok egyike. Különösen Németországban volt – és van folyamatosan – divatban. (Innen közkeletű, magyarul is használatos neve: Festschrift.) Rangját több körülmény, tényező egybevágásnak, sajátos kontaminációjának köszönheti. Mindezekelőtt annak, hogy (viszonylag) magas kort megért tudósnak szentelődik, a dolog természetéből következően kiemelkedő jelentőségű tudósnak, iskolateremtő alkotónak. A tudós rangjának felel meg azután a Festschrift rangja is, hisz az szinte kötelezően tartalmazza az ünnepelt életrajzát (még hozzá közelálló, kolléga vagy tanítvány tollából, tehát hitelesen, tudományos szinten), de tartalmazza a tudós életmű-bibliográfiáját is, és e kettő, de különösen az utóbbi jóvoltából mind annak a szakmának, amelynek az ünnepelt képviselője volt, mind a tudománytörténetnek megkerülhetetlen alpműve. De rangot biztosít a Festschriftnek az is, hogy benne az adott tudós legjobb kollégái, vele egyenrangú szaktársai, illetve legjobb tanítványai publikálnak, még hozzá azt mutatva fel, hogy mire viték mint tanítványok, miben és mennyiben váltak mesterükhöz méltóvá, milyen indíttatásait követték, az ő témájában (vagy az ahhoz közel eső területeken). Szóval tanúskodik a Festschrift az ünnepelt iskolateremtő képességéről és rangjáról, az adott szak épp aktuális állásáról, és persze arról is, hogy kik egy-egy terület épp legjobb, legnevesebb, vezető kutatói. Egy-egy ilyen Festschrift tehát megbecsülhetetlen kincse a tudományosságnak, általában a legsűrűbben forgatott, leggyakrabban hivatkozott munkák közé tartozik, belekerülni, benne szerepelni elismertséget és megtiszteltetést jelent. Ha valaki például – teszem azt – az újabb német filozófia területén kíván tájékozódni, igen helyesen teszi, ha a nagy öregek (mondjuk Gadamer, Litt, Heintel, Heimsoeth, Coreth stb.) Festschriftjeit üti fel. Nemcsak az ünnepeltről tájékozódhat, de afelől is, hogy kik ma a vezető nevek, vezető kutatók és témák stb.

A Festschrifthez igen hasonló rangja és jelentősége van a Gedenkschriftnek, az emlékkönyvnek (ezt már inkább magyarul szokás emlegetni. Érthető, hisz minden ugyanaz az emlékkönyvben, mint a Festschriftben, csak épp nem élő és kerekszámú születésnapját ünneplő tudós a hőse, hanem frissen elhalálozott vagy épp halálának kerekszámú évfordulója alkalmával a figyelem középpontjába került alkotó. (Egy-egy ilyen emlékkönyv sokszor az adott tudós legjobb monográfiája is, még hozzá – többszerzős lévén – a lehető legsokoldalúbb, legtágabb merítésű monográfia (köztudottan ilyen pl. a Gadamer szerkesztette Dilthey Gedenkschrift, vagy a Scheebené stb.).

Az Eötvös Loránd Tudományegyetem Könyvtártudományi és Informatikai Tanszéke (*Barátné Hajdú Ágnes* szerkesztésében) most bocsátotta közre, adta ki a tavaly elhunyt Fülöp Géza professzor emlékkönyvét. Ez az emlékkönyv Festschriftnek készült, a hetvenéves Fülöp Géza ünneplésére szánták szerkesztői és

szerzői, e sorok írója jelen volt, amikor a még kéziratossá kötetet (amely persze még nem volt egészen készen) Barátné Hajdú Ágnes, mintegy jelképesen, átnyújtotta a Fülöp Gézát hetvenedik születésnapján a köszöntő tanszéki rendezvényen az ünnepeltnek. Ki hitte volna, hogy a Festschriftből – mire megjelenik, pedig rekordgyorsasággal készült – emlékkönyv lesz. (E hihetetlenséget utólag is érthetővé-jogossá teszi az a színes fotó, amely Fülöp Gézát ábrázolja, frissen, egészségesen, derűs-vidáman – épp a születésnapi ünnepség alkalmából.)

Az emlékkönyv szerkesztője természetesen tudta, hogy mire kötelezi a műfaj. Egyszerre volt nehéz, igen nehéz és könnyű, igen könnyű dolga. Nehéz, mert nem akármiről készült az emlékkönyv, Fülöp Géza szakmánk (és még néhány társ-szakma) egyik legnagyobbja volt, hatalmas tudományos, de nemcsak tudományos életművel, ráadásul tudományszervezőként és oktatásfejlesztőként is toronymagasan kiemelkedett kortársai közül, lényegében ő teremtetette meg a korszerű, európai szintű hazai könyvtári-informatikai egyetemi szintű képzést, többszálú oeuvre-jével „elszámolni” hát a legfogósabb feladatok közé tartozik. De könnyű is volt Barátné Hajdú Ágnes dolga, hisz Fülöp Gézát mindenkor tanítványok sokasága vette körül, tanszékét az a *Sebestyén György* „örökölte”, aki Fülöp professzor legjobb (és tán legkedveltebb) tanítványa volt, akit ő hívott meg a tanszékre, aki első számú segítője és kiegészítője volt oktatásfejlesztési munkájának, és aki persze, mutatis mutandis, azt a munkát viszi tovább, amelyet nemcsak Fülöp Géza nem fejezhetett be, de amely egyszerűen befejezhetetlen – a dolog természetéből következően. A tanítványok, akik valaha Fülöp Gézát hallgatták az egyetemen, akik hozzá doktoráltak, később természetesen kollégák lettek: kollégái a professzornak is, mint kutatók, tudósok, tudományos fokozattal bíró alkotók, de kollégák úgy is mint könyvtárosok, könyvtárszervezők, mai könyvtári életünk legfőbb nevei, irányítói. Ők – ez egészen biztos – szívesen adták nevüket is, frissen készült munkáikat is, work in progress dolgozataikat is az emlékkönyvbe, az emlékkönyvnek. Hogy a mű rangját jelezzük, elég talán néhányuk nevét felsorolnunk, anélkül persze, hogy e nevek után jeleznénk, ki kicsoda. Erre – szakmai körökben – semmi szükség: *V. Ecsedy Judit, Hangodi Ágnes, Katsányi Sándor, Kókay György, Monok István, Skaliczki Judit, Suppné Tarnay Györgyi, Tóth Gyula* stb.

Az emlékkönyvben természetesen megtalálható Fülöp Géza remekbe sikerült szellemi portréja (*Szelle Béla* tollából), tudományos munkásságának, tudományszervezési és oktatásfejlesztési munkásságának, tudományos közéleti szerepének – természetesen tudományos szintű és szabadságú – elemzése (magától értetődően *Sebestyén György* írta ezt a tanulmányt, a bizonyos szempontból talán legfontosabbat a kötetből), és – tán említeni is felesleges – a kötet Fülöp Géza szakirodalmi munkásságát feltáró-bemutató bibliográfiával zárul. (Ennek szakszerűségéért nemcsak a szerzők neve felel, de a kiadóé is. Hol készülhetne méltó bibliográfia, ha nem az ELTE Könyvtártudományi és Informatikai Tanszékén?)

Az emlékkönyv alcíme azt állítja, hogy *Művelődéstörténeti és könyvtártudományi írások*. Természetes ez, hisz Fülöp Géza emlékkönyvtól van szó, Fülöp Géza pedig egyszerre és együtt volt könyvtártudós, irodalom- és művelődéstörténész, történész (és még néhány más szakma képviselője is). Hogy mi mindent tanulhattak tőle tanítványai, kollégává nőtt valahai hallgatói, azt fényesen

mutatják a kötet tanulmányai, esszéi, dolgozatai. Csak néhányat emelnénk ki közülük, a nekünk legértékesebbeket: *Antalóczy Lajos* az aszketika-misztika magyar nyelvű irodalmáról értekezik, *Barátné Hajdú Ágnes* (miről másról, hisz ez az ő legértékesebb témája) az ETO helyzetéről a számítógépes integrált könyvtári rendszerek korában, *Bobokné Belányi Beáta* könyvtártervezési és menedzselési témát választott, *Monok István* a nagyenyedi kollégium 1764. évi katalógusáról szól, *Skaliczki Judit* (mintegy visszanyúlva eredeti szakmájához) két zeneoktatási könyvtár múlt századi kialakulásáról ír, *Sütheő Péter* *A virtuális könyvtár „reális” olvasói* címmel közöl dolgozatot.

Szóval nagy a termékeny „összevisszaság” témákban és korokban, megközelítési módokban és stílusokban, problémafelvetésekben és apóriaszállazásokban, egyszerre mutatva fel szakmánk színességét és sokoldalúságát, valamint a problémákon dolgozó kutatók invenciózusságát és elmeélét, szinte beláthatatlan erudícióját és korszerű akribiáját. Szóval remekbe sikerült az emlékkönyv, megfelel a műfaj legmagasabb követelményeinek is, méltó hőiséhez, Fülöp Gézához is, kibocsátójához, a tanszékhez is, és persze mindannyiunk élénk figyelmére érdemes.

*

Az emlékkönyv az ELTE Könyvtártudományi és Informatikai Tanszéke elhunyt professzorának, vezetőjének szentelődött, kiadója is a tanszék, szerzőinek jó része a tanszék tanára, oktatója. Nem henyé asszociáció hát, ha ez alkalommal és e helyütt szólunk arról, hogy a tanszék idén októberben (egészen pontosan október 20-án) fogja ünnepelni fennállásának 50. évfordulóját. Ez az egynapos szakmai konferenciával történő ünneplés természetesen semmiképp sem tekinthető a tanszék és oktatói belügyének, afféle zártkörű rendezvénynek, a nyilvánosságot kizáró intimus eseménynek. Nem, hisz a tanszék szinte mindannyiunk kibocsátó-kiróptető fészke, és amelyikünknek nem, annak is valamiképp közös – szakmai, tudományos – centruma (persze a policentrumus jegyében és értelmében). A konferenciáról a 3K természetesen be fog számolni, addig is szívesen lát azonban olyan írásokat, amelyek kapcsolatosak a tanszékkel, annak kerekszámú jubileumával. (VK)

Az Informatikai és Könyvtári Szövetség hírei

Tisztújító közgyűlést tartott az Informatikai és Könyvtári Szövetség május 20-án az Országos Széchényi Könyvtár VI. emeleti előadótermében.

A levezető elnök, Ramháb Mária megállapította, hogy a közgyűlés a megjelent 133 taggal határozatképes. A napirend elfogadtatásával megnyitotta a közgyűlést, majd előterjesztette a szavazatszámoló bizottság tagjaira szóló javaslatot, amelyet a közgyűlés egyhangúlag elfogadott. A bizottság elnöke Biczák Péter, tagjai Antall József, Gubuczné Tomor Mária, Gyüsi László és Vadászné Varnyú Anikó voltak.

Ezután a szövetség elnöke megtartotta beszámolóját, melyet a közgyűlés egyhangúlag elfogadott.

A levezető elnök tájékoztatta a közgyűlést, hogy az IKSZ felügyelő bizottsága 1998. június 22-én ideiglenesen megalakult, munkáját megkezdte. Az FB tagjait az alapszabály szerint a közgyűlés választja. A levezető elnök előterjesztette, hogy a közgyűlés az 1998. június 22-én megalakult FB tagjait a tisztességükben erősítse meg. Jehoda Imola elnök, Bakos Éva, Bertalanné Kovács Pirokska, Kiss Istvánné és Somogyi Lászlóné tagságát az egybegyűltek egyhangúan megerősítették.

A felügyelő bizottság elnöke ismertette munkájuk eredményét, és kiemelte, hogy a bizottság az IKSZ gazdálkodásával kapcsolatban mindent rendben talált.

A levezető elnök szavazásra bocsátotta az 1998. évi gazdálkodásról a tagoknak előzetesen kiküldött beszámolót és az 1999. évi költségtervet. A megjelentek mindkettőt egyhangúlag elfogadták.

A levezető elnök előterjesztette a képviselő-testületben előkészített tagdíj-emelési javaslatot, melyet a tagok egyhangúlag elfogadtak. Az 1999. évre az országos hatókörű intézmények tagdíja 12.000,- Ft, a területi hatókörű intézményeké 8500,- Ft, a helyi hatókörűeké 6000,- Ft, a községi könyvtáraké pedig 2000,- Ft.

A levezető elnök előterjesztette az alapszabály módosítására készült indítványt. A módosítás értelmében az elnökség tagjait a közgyűlés szavazólapon, titkosan választja meg. A szavazólapra az a jelölt kerülhet, akit a tagság legalább 10%-a jelöl, aki a tagkönyvtár képviselője, és aki a jelölést elfogadja. Az elnöki tisztelet az a személy töltheti be, aki a jelöltek közül a legtöbb szavazatot kapja, az alelnököt az a két személy, aki a legtöbb szavazatot kapja, az elnökségi tagságot pedig az a négy személy, aki a legtöbb szavazatot kapja.

A közgyűlés az alapszabály módosítását egyhangúlag elfogadta.

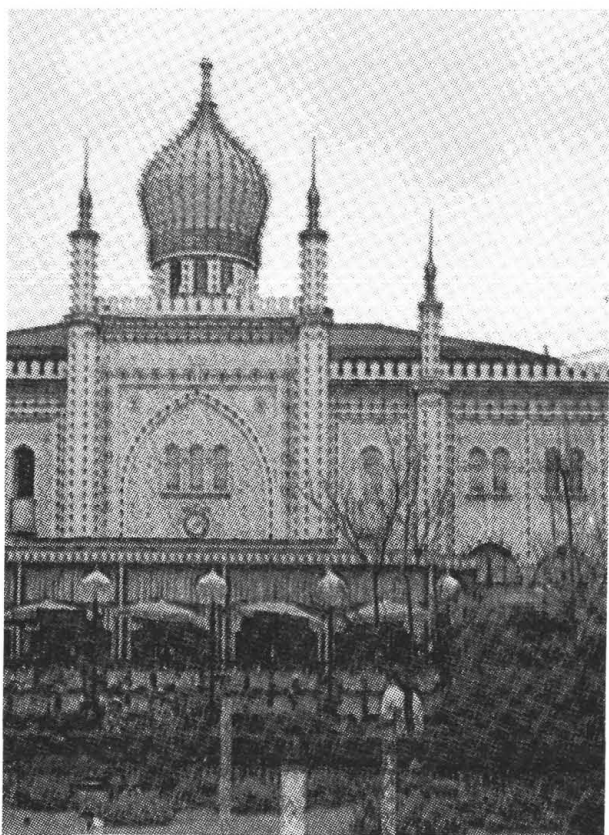
Ezután a jelölőbizottság elnöke beszámolt a bizottságban elvégzett munkáról, felolvasta a beérkezett jelöléseket. Miután ismertette a listára kerülés krité-

riumait, felolvasta a listákat (az elnöki posztra, az alelnöki posztokra és az elnökségi tagsági posztokra), majd megkérdezte, hogy kívánja-e valaki a listát újabb jelölttel kiegészíteni. Miután ilyen javaslat nem volt, a megjelentek a listákat egyhangúlag elfogadták.

A jelöltek bemutatkozása után a közgyűlés a kiosztott szavazólapokon választott. A szavazatszámláló bizottság értékelte a szavazatokat, ezt követően a bizottság elnöke ismertette a végeredményt.

Az IKSZ elnöke újabb négy évre Zalainé dr. Kovács Éva lett.

A két alelnöki tisztségre Kiss Gábort és Egyházy Tibornét választották meg. A négy elnökségi tag: dr. Ambrus János, Fehér Miklós, Pádár Lászlóné és Venyigéné Makrányi Margit.

Hírlevél a Magyar Könyvtárosok Egyesülete tagjaihoz

Lezárva: 1999. június 21.

89. szám

Megjelenik: általában 30 nap alatt. A szervezeteknek és a központi testületi tagoknak kiküldjük: a megjelenés után három napon belül.

Egyesületi élet

Tanácsülés, 1999. május 26. – A fő napirendi pont az MKE alapszabályának módosítása és a megváltoztatott verzió elfogadása volt.

Elnökségi hírek

Elnökségi ülés, 1999. május 12. – A napirenden az aktuális témák között szerepeltek a vándorgyűlés szervezési kérdései, az MKE alapszabályának módosítása, a szakmai programokra kiírt pályázati felhívás, kitüntetési javaslatok.

Országos könyvtári napok – Az idén is lesznek országos könyvtári napok, melynek jelszava az „Összefogás a könyvtárakért”, a nyitó rendezvény címe pedig „A magyar könyvtári kultúráért” lesz. Kínálkozó téma az Európai Unió is. Az IKSZ és az MKE közös szervező bizottságot állított fel a munkálatok összehangolására, melynek tagjai: dr. Ambrus Zoltán, dr. Bartos Éva, Gellér Ferencné dr., Zalainé dr. Kovács Éva, Ramháb Mária és Fülöp Ágnes. Elindult a millenniumi programok egyeztetése is.

Szerzői jogi munkacsoport – A május végi szerzői jogi szeminárium lezárásaképpen formálisan is megalakult és megkezdte munkáját az MKE szerzői jogi munkacsoportja, melynek tagjai: Bakos Éva (MSZH), Koreny Ágnes (EU Európai Bizottság Magyarországi Delegációja), Moldován István (BKE KK).

Közérdekű hírek

Vándorgyűlés – Az MKE XXXI. Vándorgyűlésére (Pápa) eddig több mint 500 fő küldte el jelentkezési lapját. A végleges programról szóló füzetet a napokban adják nyomdába.

Mi történt a szervezetekben?

Bibliográfiai Szekció – szekcioulás és szakmai rendezvény volt 1999. június 10-én az OSZK-ban, az előadók Berke Barnabásné és György Béla voltak.

Helyismereti Könyvtárosok Szervezete – szakmai tanulmányutat szerveztek Szlovéniába, 1999. május 6–9. között; Pest megyei helyismereti tanácskozás volt 1999. május 26-án Vácott.

Kisalföldi Könyvtárosok és Könyvtárak Egyesülete – 1999. április 13-án Gáncsné Nagy Erzsébet (Kisfaludy Károly Megyei Könyvtár) és Varga Katalin (OPKM) a könyvtári marketing témakörben tartott előadást és gyakorlati foglalkozást. 1999. április 28–30. között Szlovákiát járva Kassán a városi könyvtár munkáját, Jászón pedig a cisztercita rend könyvtárát, annak értékes állományát nézték meg az egyesület tagjai.

Könyvtárostanárok Egyesülete – Több, mint tíz éve rangos esemény az iskolai könyvtárosok életében a Nyári Akadémia, mely 1993. óta nemzetközivé bővült. Az Iskolai könyvtárosok idei VIII. Nyári Akadémiájának helyszíne: Székesfehérvár, időpontja: 1999. június 28–július 2., címe: „Foglalkozás, mesterség, hivatás?” Tartalmilag ez átfogja a teljes személyiséget, a pálya pszichológiai, szociológiai és pedagógiai vonatkozásait. A közvetlen környezet véleménye, a külső megítélés megismerése is fontos a könyvtárosok számára, ezért ilyen mérések, vizsgálatok bemutatását is tervbe vették. A szervezési feladatokat Varga Zsuzsa (8000 Székesfehérvár, Máriavölgy u. 12.) vállalta.

Közkönyvtári Egylet – „Az Internet a közkönyvtárakban – kezdeti tapasztalatok” címmel rendezvény zajlott le 1999. június 18-án az FSZEK-ben.

Műszaki Könyvtáros Szekció – 1999. május 13-án tartották meg a TTSZ-szel közös rendezvényt az OSZK-ban. Vetítésre került az „Irány a jövő” c. video-film, melyet Dobó Katalin (Open Society Archives) „Az elektronikus dokumentumok avulásának és pusztulásának kérdéseiről” c. összeállítása kísért, majd ezt követően Nagy Zoltán (OSZK) „A tartós dokumentum megőrzés”-ről adott tájékoztatást és bemutatta a Szabad Európa Rádió OSZK-ban elhelyezett archívumát. Ez a rendezvény igen hasznos ismeretekkel bővítette a résztvevők tudását, és a nagy érdeklődés miatt ősszel várható az ismétlése. A szaksajtóban, köztük a Könyvtári Levelezőlapban megjelenő cikk(ek)re ezúton hívjuk fel a kollégák figyelmét. – Érdekes kulturális programot, a gödöllői Királyi Kastély megtekintését kínálta 1999. május 20-án a Műszaki Könyvtáros Szekció.

Olvasószolgálati Szekció – Elektronikus Könyvtár Szekció – „A könyvtári tájékoztatás hagyományos és új formái” címmel közös tanácskozás zajlott le Kiskunhalason, 1999. május 20–22. között. A program előadói voltak: Dr. Szabó Sándor (Budapest), Mészáros Anikó (Budapest), Havas Katalin (Budapest), Dr. Nagy Attila (Budapest), Gellér Ferencné dr. (Debrecen), Pásztor Zoltánné (Gávavencsellő), Ferenci Zsuzsa (Szombathely), Dr. Tóvári Judit (Nyíregyháza), Magyar Katalin (Budapest), Pállné Bajnay Krisztina (Nyírbátor), Szűcs Gabriella (Székesfehérvár).

Somogy Megyei Szervezet – 1999. június 7-én tartották meg a tárgyszó bizottság ülését.

Társadalomtudományi Szekció – a Budapesti Nemzetközi Könyvfesztiválon nagysikerű rendezvény zajlott le a Könyvtáros Klubban: „Könyvtárosképzés a hazai felsőoktatásban címmel”. – A retrospektív katalóguskonverzióval foglalkozó áprilisi konferenciáról rövid ismertető jelenik meg a Könyvtári Levelező/Lap-ban, az előadások és beszámolók a Könyvtári Figyelőben jelennek meg.

Zempléni könyvtárosok – 1999. május 28–30. között zajlott le a Határontúli magyar könyvtárosok konferenciája, melyet a Magyar Olvasástársasággal közösen szerveztek.

Kitüntetések

A május végi rendezvényen a Magyar Könyvtárosok Egyesülete elnöksége a Magyar könyvtárügyért érdmet adományozta a szerzői jogi szemináriumot a CECUP projekt keretében előkészítő és levezető finn kolléganőnek, Tuula Haavistónak.

Az MKE elnöksége három főt javasolt az idei Szinnyei díjra.

Közérdekű hírek

Tanácsadás – Könyvtári biztonsági rendszerekkel kapcsolatos tanácsadást vállalt Simon Ferenc, tel. 224-3802 vagy 06/20-939-1400.

Pénzügyek

A szakmai programok támogatása; a benyújtott pályázatokról az MKE elnöksége június 30-i ülésén dönt.

Pályázatok

NKA pályázatok – Az MKE 6 pályázatot nyújtott be a Könyvtári Szakmai Kollégium pályázati felhívására. Pályáztunk a vándorgyűléssel kapcsolatos kiadások fedezésére, a Szerzői Jogi Szeminárium megszervezésére, telematikai tanfolyamok szervezésére, szerzi jog és könyvtári alkalmazása rövid tanfolyam szervezésére, az EU tájékoztatási segédlet könyvtárosoknak kiadvány költségeire, az MKE honlapja létrehozásának költségeire.

Millenniumi pályázat – pályázatot nyújtottunk be a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma Millenniumi Titkárságára „Nemzeti hagyományaink és a korszerű szolgáltató Könyvtár. Konferencia” címmel.

Lezajlott központi rendezvény

Az MKE Tavaszi konferenciája – 1999. május 6-án „A nem nyilvános könyvtárak és a könyvtári törvény” címmel zajlott le az ELTE TFK épületében. A sikeres rendezvényen Dr. Skaliczky Judit plenáris előadását a különböző könyvtárak szakértőinek korreferátuma követte.

Szerzői jogi szeminárium – 1999. május 27–28-án került sor a Széchenyi Könyvtárban az Európai Bizottság, az NKA, az OSZK és a Soros Alapítvány támogatásával „A szerzői jog és a könyvtárak; a használók jogai” című konferenciára a szerzői jogi törvényhozás könyvtári kihatásairól, amelynek társszervezői az EBLIDA, az IKSZ és az MKE voltak. A konferencia első napján Tuula Haavisto, a CECUP (közép- és kelet-európai szerzői jogi felhasználói fórum) projekt menedzsere tartott bevezető képzést, amelynek során a következő kérdéseket érintette: a szerzői jogok törvényi szabályozása az Európai Unióban, az EBLIDA vállalkozásai (ECUP, ECUP, CECUP), partneri szerepek a szerzői jog alkalmazásában, szerzői jogok az elektronikus környezetben. A második, „magyar napon” Ficsor Mihály (Magyar Szabadalmi Hivatal) az új magyar szerzői jogi törvény tervezetéről, Gyercgámfy Péter (Artisjus) pedig a közös jogkezelő szervezetek és a könyvtárak együttműködéséről adott elő. Ezt követte Cserba Veronika (MSZH), Fonyó Istvánné (BME KTK), Moldován István (BKE KK)

és Verebics János hozzászólása. A szemináriumon előzetes jelentkezés alapján kb. százan vettek részt, de az előadások hamarosan a szakma egészéhez is eljutnak majd, mert a Tudományos és Műszaki Tájékoztatás című szaklap speciális számot szentel a témának.

Partner szervezetek életéből

Az IKSZ éves közgyűlése 1999. május 20-án zajlott le az OSZK-ban. A napirenden az elmúlt időszak munkájáról tartottak beszámolót, meghallgatták a felügyelő bizottság jelentését, majd sor került a választásra. (További információ kérhető: Fülöp Ágnes, IKSZ, Tel: 331 1398).

Előkészületben...

Egyházi Könyvtárak Egyesülése (EKE) – az egyesülés vándorgyűlést tart 1999. június 21–23-án Sopronban.

MOKSZ – az idei MKE vándorgyűlés keretében a MOKSZ 1999. augusztus 6-án tart rendezvényt 14 órakor, a Gróf Eszterházy Kórház Könyvtárában „Könyvtárjog és gyakorlat” címmel.

1999. július 1–2. „A közgyűjtemények és a tudomány. Konferencia.” A rendezvény része a „Tudomány Világkonferenciája” című rendezvénysorozatnak. Helyszínek: Magyar Nemzeti Múzeum, Szépművészeti Múzeum, Magyar Természettudományi Múzeum és az Országos Széchényi Könyvtár.

Nemzetközi rendezvények, kapcsolatok

Az IFLA szemináriumot fogja tartani 1999. augusztus 15–19. között Shanghai-ban (Kína) Library buildings in a changing environment címmel. További információ kérhető az MKE titkárságán.

BOBCATSSS – A Royal School of Library and Information Science, Denmark és a Jagello Egyetem, Krakko a 8. BOBCATSSS szimpóziumot 2000. január 24–26. között tartja meg Krakkóban. A rendezvény főcíme: ACCESS 2000: Intellectual property vs. the right to knowledge? Az MKE titkárságon megtalálható a vonatkozó „call for papers” és információt helyeztek el a <http://www.bobcatss.com> oldalon. Minden érdeklődőt szívesen látnak a szervezők akár előadói, akár résztvevői minőségben a szimpóziumon.

Nagy Ferenc (Budapesti Európai Tájékoztatási Központ) lemondott az IFLA Közművelődési Könyvtárak Szekciójában eddig betöltött levelező tag pozíciójáról és kérte az MKE elnökségét, hogy gondoskodjon utódról.

Vándorgyűlés

Az MKE elnöksége idén is meghívta a társegyesületek képviselőit a vándorgyűlésre.

Előzetes rendezvénytájtár:

Magyarországon:

- 1999. június 23–24. Az Orvosi könyvtárügy 50 éve jubileumi emlékülés, az Orvosi könyvtárosok 22. tájérkezlete. MOKSZ Pest Megyei Flór Ferenc Kórház és Rendelőintézet; Kistarcsa, Gödöllő-Máriabesnyő.

- 1999. június 26. Tapasztalatcsere a veszprém megyei könyvtárakban. Bács-Kiskun Megyei Szervezet.
- 1999. június 28–július 2. Iskolai könyvtárosok VIII. Nyári Akadémiája, helyszín: Székesfehérvár; Könyvtárostanárok Szervezete.
- 1999. július 5–9. XXVII. Országos Honismereti Akadémia. Helyismereti Könyvtárosok Szervezete; Zalaegerszeg.
- 1999. július 14–16. Helyismereti könyvtárosok VI. országos tanácskozása. Helyismereti Könyvtárosok Szervezete; Gyula.
- 1999. augusztus 5–7. Az MKE 31. vándorgyűlése „A könyv alkotója, kiadója, terjesztője – és a könyvtár. (Hagyomány és modernség)”, Pápa.
- 1999. október 15–16. A helyismereti tankönyvek, olvasókönyvek a közoktatásban. Petőfi Sándor Városi Könyvtár, Honismereti Szövetség, Helyismereti Könyvtárosok Szervezete, Bács-Kiskun Megyei Szervezet, Bács-Kiskun Megyei Honismereti Egyesület, Katona József Megyei Könyvtár, OPKM; Kiskunfélegyháza.

Külföldön:

- 1999. augusztus 19–28. 65. IFLA-közgyűlés „Libraries as gateways to an enlightened world”, Bangkok, Thaiföld
- 1999. szeptember 23–24. „Education in information science and cultural studies at the turn of the millennium”, Harkov, Ukrajna

Állásügyek

Állást keres: Kollár Zsuzsa olvasószolgálati, kiadványszerkesztési munkát keres passzív német nyelvtudással WINDOWS, WORD, EXCEL ismerettel, telefonja: 209 4938, 8–10. között. – Kiss Juhász Pál könyvtári asszisztens (középfokú), angol, német passzív nyelvismerettel, WINDOWS, EXCEL, WEB gyakorlattal olvasószolgálati, feldolgozó állást keres, telefonja: 205 6550. – Csicsely Jánosné középfokú könyvtáros (OSZK–KMK) feldolgozó vagy olvasószolgálati területen állást keres, nyelvismerete orosz, angol passzív, telefonja: 353-4842, (lakcíme: 1054 Bank u. 3.). – Sinkó Melinda magyar–francia szakos (egyetem), könyvtárosasszisztens, francia, román, kevés angol nyelvismerettel, alapfokú számítástechnikai jártassággal nyolc órás könyvtárosi munkát keres, értesítési cím: 1185 Bp. Maros u. 1., telefonja: 292-2502. – Kürtös Torda okleveles könyvtáros, orosz külkereskedelmi középfokú nyelvvizsgálóval bármilyen könyvtárosi vagy adminisztratív munkát vállal napi 6-7 órában. Értesítési címe: 2040 Budaörs, Széles u. 11., telefonja: 06 23 416 174. – Takáts Éva középfokú könyvtáros végzettséggel, passzív német nyelvismerettel, WINDOWS gyakorlattal adatbeviteli, feldolgozó vagy olvasószolgálati területen vállalna munkát. Jelenleg nyugdíjas, értesítési címe: 1091 Bp. Üllői út 197-198 E lépcső II.em. 2., telefonja: 280-1128. – Csata Emese (szül. 1971) tanító-könyvtáros főiskolai végzettséggel, német román nyelvismerettel nyolc órás gyermekkönyvtáros munkakörben elhelyezkedne. Értesítési címe: 1152 Bp. Nagy S. u. 44/4., telefonja: 390-7990. – Beluszky Tamás (szül. 1968) az ELT BTK PhD hallgatója, 6/8 órás könyvtáros háttérrel, vagy olvasószolgálati munkát keres (német diploma, hamarosan angol középfokú nyelvvizsga) Értesítési címe: 1212 Bp. Bajcsy Zs. u. 59., telefonja: 276-8308. – Vasánits Lászlóné középfokú könyvtárkezelő, szabványügyintéző, orosz passzív

nyelvismerettel keres könyvtárosi vagy szabványtári, kölcsönzési, olvasószolgálati nyolc órás munkakört. Értesítési cím: 1025 Bp. Felsőözlédmáli út 67., telefonja: 325-5369. – Molnár Andrea (szül. 1961) felsőfokú könyvtári informatikus, passzív latin, angol nyelvismerettel nyolc órás tájékoztatói és feldolgozási munkát keres. Három éves számítástechnikai gyakorlata van többféle rendszeren. Értesítési címe: 1089 Bp. Korányi S. u. 20., telefonja: 333-1823. – Honti Miklósné, lakcíme: 1078 Bp. István u. 19. II. em. 24., telefonja: 321 7418 középfokú könyvtárosi képesítéssel, számítógépes felhasználói jogosítvánnyal, alapfokú angol és középfokú francia nyelvtudással olvasószolgálati, kölcsönzési vagy egyéb nyolc órás munkát keres. – Friss diplomával könyvtáros állást keres Budapesten. Értesítést kér: Kurucz Györgyi, email: kgyi1975@freemail.c3.hu

Állást kínál: Az OMIKK titkárnőt (adminisztrátort) keres a könyvtár igazgatói titkárságára határozott időre. Számítógép-használati jártasság és angol nyelvtudás szükséges. Jelentkezés életrajzzal Szántó Péter igazgatónál (1088 Bp. Múzeum u. 17.), telefonja: 338-4387, fax: 318-0109, email: dirlibr@omk.omikk.hu) – Az Építésügyi Minőségellenőrző Innovációs Rt. Szabványtárába könyvtárost keres angol–német nyelvismerettel. Feltétel még számítógépes alapismeret. További információ: Katus Mária, telefonja: 385-1511/227, 8–14 óra között. – A KFKI könyvtára legalább középfokú könyvtárosi végzettséggel, számítógépes gyakorlattal és angol nyelvismerettel könyvtárost keres. Érdeklődni lehet: Omákel Judit, tel/fax: 395-9263, email: omakel@sunserv.kfki.hu – A székesfehérvári Vörösmarty Mihály Megyei Könyvtár szakirányú egyetemi, vagy főiskolai végzettséggel, könyvtári gyakorlattal módszertanos könyvtárost keres. Jelentkezni lehet: Komlósi József igazgatóhelyettesnél, telefonja: (22) 340-698, címe: 8000 Székesfehérvár, Bartók B. tér. 1.

*

Szerkeszti: Jáki Éva

Cím: MKE titkárság, 1054 Budapest, Hold u. 6. Tel./fax: 311-8634

E-posta: MKE@VISIO.C3.HU vagy H11200MKE@ELLA.HU

